UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulare 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL L • Nr. 21
SAMBATA 17 MAI 1941
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Problema fenomenului tragic

Eroismul resemnării

de ION FRUNZETTI

„Nu propun nici un remediu", spunea de mult, prin 1900, într'o conferință, André Gide. „Constat numai că tragedia moare, din pricina secetei de caractere".

Fără îndoială, afirmațiile lui Gide erau ale unui estetician, și, pentru conștiința sa închinată frumosului, seceta caracterelor nu era în ea însăși un flagel, ci pentrucă prilejuia moartea tragediei, acest gen al literaturii dramatice a cărui glorie e cu neputință ca un autor din veacul nostru să n'o înduioșcă.

Pricina nivelării acesteia primejdioase a indivizilor, Gide socotește că nu poate fi decât creștinismul modernilor. Un caracter se definește prin raport la un ideal propriu: ori, nivelarea monotonă introdusă în suflete de creștinism, impune tuturor acelaș ideal.

Individualismul păgân se caracteriza prin sinceritatea omului față de natura sa: el nu căuta niciodată să fie altceva decât se știa că este. Încredințându-se unui zeu, unuia dintre sumedenia cu care nevoile sale interne populase Olympul, individul păgânității antice făcea, prin aceasta, un act de definire: își alegea zeul cel mai conform firii sale, care n'avea să-i ceară prin urmare să fie altceva decât el însuși. Existau atâtia zei câte instincte diferite; polyteismul permitea atitudinea francă a omului care se desgolește. Poate din pricina aceasta antichitatea are cultul nudului: conștiința nudității fiecăruia față de zei și față de semeni era o sinceritate pe care numai polyteismul — multiplicitatea idealurilor etice — o putea accepta.

Creștinismul, impunând un model comun de viață oamenilor, avea să se lupte cu naturile lor deosebite. Triumful, e greu de spus că întotdeauna a fost sigur. Forța de constrângere cu care s'a investit comunitatea religioasă încă dela început, a instituit însă o ipocrizie a moravurilor, un mod de a arbora mască pioasă pentru văzul celorlalți, de-asupra tuturor sensualismelor păgâne și satanismelor individualiste. Creștinismul manifestându-se coercitiv înainte de a fi câștigat interior sufletele, nu putea duce decât la arborarea măștii în viața de toate zilele. Antichitatea aducea masca pe scenă, pentrucă în viață ea lipsea. Pentrucă o instaurează pe obrazul vieții cotidiene, creștinismul alungă însă masca depe scenă.

Masca actorului antic contribuia, alături de coturnii săi și de rigorile celor 3 unități, la izolarea personagiului de viața reală, propunându-l exemplu publicului, cu atât mai multă putere cu cât apărea mai distant. Teatrul creștin este însă operația contrarie. El se mândrește cu un realism, care permite celor adunați într'o sală de spectacole, să trăiască pe seama protagoniștilor, sentimente, pasiuni și evenimente dramatice pe care cenzura ipocriziei moravurilor nu li le-ar permite lor înșile.

Aspectul acesta al problemei îl vedea sfântul Augustin atunci când, în numele caritătii creștine, condamna tragedia ca pe un spectacol infamant, ca pe o cruzime inutilă și intolerabilă, asemeni „corridei" de azi.

Creștinismul nu poate accepta tragedia, pentrucă ea însemnează cioonire a caracterelor, în trăsăturile lor fundamental diferite; ori, idealul creștin al omului nu recunoaște legitim caracterul, afirmarea structurii personale, derogarea dela modelul comun, libertatea. Dacă există tragedie în culturile creștine, scrie Gide, apoi ea este tragedie prin elementul ne-creștin împotriva căruia lupta cel creștin, sau prin fondul păgân de individualism, mascat adeseori în faldurii pioși ai rasei și odăjdiilor creștinismului.

Creștinismul nu se poate împăca, urmează el, cu tragedia, și pentru motivul că aceasta propune publicului un model de viață croit pe altă măsură decât a renunțării creștine. Eroii antici sunt victimele statorniciei lor, față de neînduplecarea unei sorți pe care ei n'o recunosc și n'o acceptă. Esența insurecției lor este demiurgică, libertară, antropocentristă. Individualismul păgân presupune concentrarea în om, a unor forțe în stare să țină piept forțelor cosmice. Idealul creștin, departe de a fi acțiunea, e însă unul contemplativ, umil, îngenunchiat: acela al condiției de creatură, dependentă de realitatea supremă și atotputernică, zisă creator. Eroismul propus de eroii teatrului creștin, dacă eroism poate fi numit, este un eroism al resemnării.

Eroul antic suferea din pricina vinovăției sale mărețe: aceea de a se fi împotrivit sorții. Căderea sa era o victorie a nevoii de libertate, care nu se lasă adormită nici chiar când evidența i se împotrivește. Vina tragică a creștinului este de a se fi născut om. Ea nu constă într'o acțiune a individului sortit căderii, ci este congenitală acestuia, ținând de textura metafizică a determinantelor sale.

E verificat faptul că oridecâteori scriitori creștini, nu numai prin actul de botez creștini, ci prin structură și mentalitate de viață, au încercat genul dramatic al tragediei, discursul adresat publicului a făcut apel la virtuțile sale pasive: răbdare, suferință tăcută, încredere în divinitate, ispășire... etc.

Ibsen însuși își pedepsește eroii activi, într'un mod care exclude gloria ce le-o conferă antichitatea. Discursul implicit al tragediei „creștine", este analog vaetelor eclesiastului biblic, sau laudelor psalmistului, contemplativi amândoi, — și nici o analogie nu are cu retorica faptei îndrăznețe și hotărîte a omului autonom sau dorit ca atare, pe care tragedia păgânismului o face să răsune în conștiințe.

Argumentarea lui Gide are un singur defect: este așa de firesc convingătoare încât, repetând-o, începi să te 'ndoiești dacă ai reușit să-i fii credincios, sau ți-ai plasat, pe negândite, propriile-ți credințe.

Problema a câștigat însă un punct: acela că în uniformismul etic al creștinismului, tragedia moare, datorită interzicerii oricărui eroism propriu zis.

Singurul eroism rămas omului, al umilinții și resemnării, denotă — sociologic vorbind — o foarte puțin probabil trainică stare de spirit.

Revirimentul luciferic cerut de noile realități sociale și repercusiile lui asupra fenomenului tragic, este însă un subiect numai bun de tratat de-alungul unui întreg articol, pe care ni-l propunem.

MAGDALENA RĂDULESCU — Surori

ALESSANDRO PAVOLINI

de MARIELLA COANDĂ

Ducele Mussolini a spus într'un discurs în epoca de structurare a cosmosului fascist:

„Voim ca între spirit și materie, între creer și braț să se realizeze comunitatea, solidaritatea neamului".

(Bologna, 3 Aprilie 1921).

„Giovinezza", floarea Italiei înnoite, se simțea chemată spre fapte mari. Pentru păzirea unui tricolor sfânt, un adolescent și-ar fi jertfit viața. Pătrunse de entuziasmul cald al tinereții, copilele luau și ele parte la dinamismul patriotic din clipele de prefaceree ale Revoluției fasciste. Paralel se împleteau între tineri sentimente firești purificate de atmosfera eroică.

Adolescenții de atunci sunt astăzi bărbații și femeile cari **cred se supun și luptă** în ordinea fascistă. Fantezia scriitorului îi putea numi Marino și Fiamma. Nu are nici o însemnătate. Acele închipuiri trăesc din viața însăș a celui ce le-a întruchipat.

Alessandro Pavolini, menit să conducă astăzi departamentul Propagandei italiene ca ministru al Culturii Populare, a retrăit prin acele înfiripări primele momente conștiente de ideal național, împărtășindu-le recent publicului de pretutindeni într'o culegere de povestiri reunite sub titlul uneia dintre ele: **Dispariția Angelei-Scomparsa d'Angela.** (Milano, Mondadori, 1940—XVIII).

Dualismul materie-spirit, nefiind în înțelesul fascist doar o armonie statică a structurii umane, ci dinamică, actualizată în înfăptuiri, se lămurește limpede celui ce caută să fixeze într'o formulă de sinteză personalitatea lui Alessandro Pavolini. Simbolul mussolinian **„Libro e Moschetto"** întovărășește activitatea tânărului ministru al Culturii Populare: scriitor și soldat.

Născut la Florența în anul 1903, și-o oțelit ca adolescent forțele fizice și spirituale în clipele de martiriu ale Fascismului, care lupta împotriva socialismului la putere în acel răstimp de destrămare al energiilor de după războiul încheiat în 1919.

Pe lângă această înrâurire a evenimentelor sociale și politice, Alessandro Pavolini se îndrepta spse viață, purtând în suflet mândra sa tradiție florentină. Însușirile specifice ale spiritului aristocraticei cetăți se vădesc în stilul scrierilor sale: acel complex de nuanțe greu de tradus într'o limbă străină, numit pe limba sa **„arguzia"**: perceperea vie a realității imediate, învăluită în exprimare într'o pânză străvezie de ușoară ironie și visare melancolică. Din Renaștere până la robustul Papini, spiritul florentin a rămas acelaș, iar Pavolini este un demn reprezentant al lui. Iată cât de plastic și sugestiv în acelaș timp a caracterizat Florența sa:

„Iți pare că o vezi surâzând voioasă într'un văl de colb, asemenea unei copile, țărancă și orășancă laolaltă, cu pălăria de pai țesută în ținut. O copilă plină de o antică ironie. Ușor să te îndrăgostești de ea, dar cu neputință să o cucerești".

Evocând figura lui d'Annunzio, răsfrântă de atmosfera de adopțiune a Florenței, a afirmat că marele poet vecinic îndrăgostit a trăit iubirile cele mai arzătoare în cadrul cetății închinate crinului, însă că femeile, văpăi apropiate temperamentului pătimaș al scriitorului, nu erau florentinele cu inimile cărmuite de înțeleapia și măsurata judecată. Simbolizând astfel Florența sa prin imaginea copilei florentine, Alessandro Pavolini fără a vrea a folosit procedeul d'annunzian plin de farmec de substituire a conceptului de oraș cu o figură femenină care înflorește cetatea „Fiorenza".

Aceste prime influențe au fost completate de pregătirea universitară, laureat fiind în drept și științe sociale. A fost secretar federal al Partidului Național Fascist până în 1934, membru al Consiliului Național al Corporațiilor și președintele al Confederației Fasciste a Profesioniștilor și Artiștilor. Integrat astfel în ordinea mussoliniană, actualul ministru al Propagandei italiene desfășoară o dublă activitate de luptător și ziarist, servindu-și țara ca om de arme și de condei.

S'a înrolat voluntar în războaiele fasciste, locotenent de Bersaglieri. A plecat ca observator de aviație în celebra escadrilă **„La Disperata"** în Septembrie 1935 și s'a reîntors în patrie în Mai 1936. Luând parte la cucerirea Etiopiei sub conducerea lui Galeazzo Ciano, el s'a distins cu merite ce l-au făcut să fie decorat cu o medalie de argint.

Interesantele notări din zborurile escadrilei **„Disperata"**, publicate în **„Corriere della Sera"**, au fost înserate într'o carte din editura Vallecchi, numită după titlul eroicei escadrile. Calitățile spiritului realist al florentinului au fost întărite de experiența pilotului, cristalizându-se într'un stil de o minuțioasă și uimitor de exactă înregistrare vizuală în scris.

Dar campania din Etiopia este numai o etapă, foarte însemnată din cariera de ziarist a lui Alessandro Pavolini, care începe în 1922. A colaborat în multe ziare și reviste, fiind și directorul gazetei *florentine* **„Il Bargello"**. A întrunit observațiile ziaristice și ale imaginației în următoarele publicații: **Il Giro d'Italia,** roman sportiv (1928), **L'Independenza finlandese,** esseu istoric (1928), **Nuovo Baltico** (1935) și însfârșit recenta culegere de povestiri pe care am amintit-o la început: **Scomparsa d'Angela** (1940).

Spiritul de construcție și de clasică măsură întovărășește organizarea acestei cărți în care povestirile nu sunt adunate la întâmplare, ci sunt scandate câte patru, ca un ritm de melodie, în altă măsură de patru corespunzătoare: „cele patru zile". Fiecare grup de patru, alcătuind o „zi" are o unitate structurală. Primul mănunchi aparține amintirilor de adolescent, primelor vibrări de entuziasm fascist.

(Urmare în pag. 2-a)

IN JURUL CRITICEI ITALIENE

de DAN PETRAȘINCU

Felul în care e cunoscută literatura italiană la noi impune deseori omului care se ocupă cu ea o limitare la simplă acțiune de informație, fenomen ce transformă fatal un entuziast în „specialist", cu ariditatea firească a vulgarizatorului Nu este oare acesta cazul d-lui prof. Alexandru Marcu, care luptă din răsputeri de ani de zile să impue atenției publice românești o literatură de înaltă prestanță spirituală, literatură care, însă, a rămas tot chestiune „de specialitate"? Această reflecție mi s'a împrospătat când, deunăzi, am citit ultima d-sale lucrare, **Dela Vico la Croce,** volum masiv de traduceri antologice, menit să înfățișeze publicului românesc o întreagă tradiție a criticii italiene, în care se însumează cele mai strălucite minți ale Europei, de eri și de azi.

Desigur că întâia întrebare pe care ne-am pus-o, ca cititori, a fost: de ce, mai bine, nu ni se prezintă o antologie a literaturii italiene, serviciul față de public părându-ni-se mai eficace.

Dar exceptând faptul că e vorba de o colecție, cu directivă impusă (ediția **„Critica"** a editurii **„Fundațiilor Regale"** fiind creată ca să prezinte diferitele aspecte ale criticei universale) ne-a venit în minte și un alt răspuns — răspuns care ține de însăși natura literaturii italiene. De oarece nu trebue să uităm marea tradiție critică a italienilor — de care am și pomenit — în cultura cărora aproape orice autor e un critic. Și poate că aici se află cheia volumului **Dela Vico la Croce.** Să ne amintim de ex., că aproape fiece mare scriitor italian își are **Dante**-le său — piatra de încercare a spiritului critic însuși. Începând cu Boccaccio, prin Gozzi, Goldoni, Foscolo, până la D'Annunzio... toți scriitorii italieni își încearcă puterile cu un studiu asupra lui Dante — această eternă fascinație a criticei italiene!

In jurul culegerii d-lui prof. Al. Marcu, vom face câteva considerații, care ni se pare că vor întări și legitimitatea volumului d-sale. Să facem o comparație a criticii italiene cu cea franceză. Deosebirea dintre ele, la o privire generală, constă în aceea că francezii fac de predilecție o critică de gust, pe când italienii una de concepție. Nu degeaba „părintele" criticei moderne, Giambattista Vico, e un italian și, în special, un filosof, un metafician, un istoric — la un loc. De altfel, să observăm și paralela: **Vico-Croce**. Croce, ca și Vico, deși mai amplu, posedând mijloace mai complexe de investigație, e un critic de concepție, un istoric, un metafizician — cu un cuvânt: un spirit filozofic.

Criticul francez, dela Saint-Beuve la Thibaudet, e aplicat mai ales asupra sensului literar al operei, psiholog, estet, cu un cuvânt: om de gust. Nu creează sisteme în critică și nu se revarsă peste marginile obiectului artistic, în divagație istorică, metafizică. Saint-Beuve n'are sistem și există tocmai prin asta; e mai uman, mai aproape de opera de artă, ca artă, mai viu, în sensul realist...

Critica italiană, mai apropiată de tradiție și de dogmele latine, începând să existe prin raportarea la autori ei înșiși de concepție, ca Dante, Petrarca, etc., e credincioasă unei structuri proprii — ceeace poate fi un bine, ca și un rău — depinde din ce perspectivă privești. Criticul italian de gust, și nu mai de gust, care să nu aibe ambiții mai vaste decât tărâmul literar, e o raritate. De aceea el are o circulație mai restrânsă decât criticul francez. Să-i cercetăm pe cei trei critici de prim ordin pe cari îi are literatura italiană: **Vico, De Sanctis și Croce.** Vico e, după cum am spus, mai mult un filosof decât un critic. **Știința nouă,** cartea sa epocală, e un conglomerat de teorii, de intuiții științifice, de critică literară și istorică la un loc. Vico e un teoretician revoluționar pentru vremea sa, în care însă nu putem găsi decât cu greu pe omul de gust. Dar ce este omul „de gust" va spune, cu dispreț, un critic de factură dogmatică, avântat cum e, mereu, spre ideile generale. Gustul e ceva inferior, e moneda vulgară, curentă, a valorilor. Critica de concepție nu se ocupă de valorile **care se fac,** ci de valorile **existente,** date de-a gata de istoria literară. Iată de ce mai în totdeauna criticul de concepție va fi grefat pe un istoric. La rândul lui, criticul de gust îl disprețuește pe criticul de concepție, acuzându-l de lipsa simțului **imediat și viu** al artei. Criticul de gust e omul prezentului, el iubește mai mult opera de artă care crește lângă el, în vremea sa, decât valorile istoriei literare și generalitățile care ar decurge din ele. De aceea, criticul de gust e mai mult psiholog, impresionist și creator direct de școli literare. Școala cenaclelor literare franceze o demonstrează.

Al doilea mare critic italian e Francesco-de-Sanctis. Și criticul acesta e un istoric. Opera lui monumentală **„Istoria literaturii italiene"** e de fapt o panoramă istorică a vremurilor în care s'au desvoltat autorii de care se ocupă. Vezi în el, mereu, ambiția de a descoperi mai mult decât valoarea literară în sine, de a merge mai adânc decât fenomenul artistic pur. Bineînțeles, De Sanctis, fiind un modern, ajunge la o mai clară diferențiere a planurilor și, teoretic, recunoaște autonomia artei. Insă felul său de a trata e mai mult o critică istorico-psihologică, decât pur și simplu o analiză a valorilor artistice. Saint-Beuve, contemporan cu De Sanctis, era descoperitorul psihologiei în critică. De Sanctis, care se bazează și el pe intuiție, în discernerea valorilor, (și nu pe **principii,** ca Vico) nu-și poate, totuși, desminți natura de italian, de latin, de clasic.

Și acum, care este poziția lui Benedetto Croce, unul din cei mai mari critici ai lumii contemporane? Croce nu-și desminte tradiția, structura lui este exactă cu cea a lui Vico și De Sanctis. Aici trebue să găsim motivul pentru care el însuși se proclama elev al lui De Sanctis; fiindcă numindu-se astfel, Croce nu face decât să se integreze, și voluntar, în tradiția criticei italiene. Vico, De Sanctis și Croce sunt făcuți din aceeași pastă. Croce nu face excepție nici măcar prin mentalitatea istorică, inaugurată de Vico.

„La storia come pensiero e come azione", a lui Croce, este un pendant — mai amplu, modern, — al **„Științei noui"** ca și al **„Istoriei literaturii.** a lui De Sanctis.

Vedem, așa dar, care sunt caracterele principale ale criticului italian. Realist, preocupat de fenomenul artistic ca produs social și istoric, el nu e mai puțin metafizician, pasionat al marilor sinteze de ordin spiritual, cultivând în deosebi valorile majore, absolute, ale universului artistic. Așa se explică de ce, la noi, Croce are atât de puțini cititori, pe când criticii francezi — mai pe pământ, mai comozi — creează gustul curent — și comun — al publicului. Nu e mai puțin adevărat — pe de altă parte — că o critică de gust e mai creatoare, mai viabilă din punctul de vedere al actualului, cea de concepție rămânând prea rigidă, primejduită cum e, necontenit, de a deveni didactică sau... altceva decât critică!

Revenind la volumul care ne-a inspirat aceste sugestii, vom constata că, dacă nu toți autorii citați de d. Marcu sunt propriu zis critici, spiritul lor e animat de aceeași necesitate, specifică criticii italiene, de a se revărsa **peste** obiectul artei ca artă, de a se lansa în principii și chiar când e vorba de un portret, de a împleti observația psihologică cu una simbolică, generală, peste caracter și peste realitate. Observăm, adică, aplecarea minților italiene spre sinteză, istorism și metafizic. Și poate că adevăratul folos al volumelor de acest gen stă tocmai în exercițiul de comparare al valorilor al personalităților.

A ști ce a scris D'Annunzio despre Dante de exemplu; sau Croce despre Boccaccio; sau Carducci despre Virgiliu, Dante și Petrarca; Oriani despre Carducci; Pascoli despre Leopardi; Villari despre Machiavelli; Manzoni despre Racine, Hugo, Shakespeare; Foscolo despre Petrarca; Alfieri despre Racine și așa mai departe — iată o curiozitate care merită a fi împlinită. Capeți nu numai o perspectivă a valorilor, dar și o elasticitate în aprecieri, un orizont de obiectivitate...

CRONICA SĂPTĂMÂNII

N. I. Herescu: Caete clasice, Cugetarea, — Georgescu Delafras

Locul în literatura actuală, al d-lui N. I. Herescu, profesor de limba latină la facultatea de litere din Capitală, începe să se precizeze din ce în ce mai frumos. Om de ştiinţă, obligat să fie în curent cu cercetările întreprinse pretutindeni de savanţi în domeniul disciplinei sale, d. N. I. Herescu îşi vede o misiune în plus în situaţia sa de reprezentant al culturii latine într'o ţară fără îndelungă tradiţie culturală, ca a noastră. Pentrucă,... „pe lângă activitatea lor ştiinţifică şi didactică, profesorii români au, pedeasupra, şi datoria de a răspândi în publicul mare gustul pentru clasicism; de a divulga, de a populariza, între cititori, elementele literaturii şi ale culturii clasice. Pentru literatura şi cultura românească o operă de acest fel, noi o socotim esenţială". (p. 8). Se cere deci producerea unei mentalităţi favorabile apropierii de isvoarele vechi, mediteraneene, ale culturii europene actuale, în al cărui ritm noi năzuim să intrăm. Apropierea de aceste surse nu este cu neputinţă de realizat, dacă se atrage îndestulător atenţia că limba latină şi cea greacă sunt ale unor popoare care au avut o doctrină sacră proprie şi deci care au creiat o lume de idei, concepute ca forţe ce depăşesc viaţa umană. Din momentul ce mintea noastră întâlneşte forţele care o depăşesc, interesul ei pentru aceste forţe rămâne deschis, şi totdeauna va căuta să se alimenteze din isvoarele lor inepuizabile.

Limba latină a fost deci o limbă sacră, şi prin formele ei şi-a exprimat poporul roman gândirea sa metafizică şi pietatea ştiută.

In literatura acestui neam s'au scris opere, cum sunt **Eneida,** şi **Georgicele** care se numără printre cărţile fundamentale ale lumii în care se ascunde ştiinţa despre divinitate. Popoarele se vor risipi şi se vor preface, dar atâta vreme cât în viaţa omenească scrisul va fi instrumentul de cunoaştere şi comunicare, **Eneida** va fi studiată pentru înaltele ei iniţieri.

Ideia deci că predă o limbă sacră, şi anume acea limbă care prin bogata ei întocmire a putut naşte numeroase alte graiuri în lumea modernă, dintre care şi cel românesc, poate întreţine în spiritul unui profesor de limbă latină o necontenită pasiune din care să nască îndemnuri la activităţi din ce în ce mai ample. Semnele vieii febrilităţi le-a manifestat de mulţi ani d. N. I. Herescu. Şi actualmente d-sa este cunoscut şi preţuit pentru aceasta. Evident, rămâne ca publicul să înţeleagă şi să răspundă cu simpatie la instrucţia ce i se face. Activitatea desfăşurată în acest sens, prezintă numeroase dificultăţi totuşi, pentrucă acelaş public pe care încearcă să-l câştige un „clasicist", este solicitat de reprezentanţii altor domenii de activitate în viaţa şi cultura de azi, încât se poate întâmpla uneori ca ideile unui cărturar să fie negate de ale altuia, cu scopul de a rămâne, spre a spune astfel, singur stăpân pe public. Pentrucă cu greu se înţelege că obiectul culturii, în sine, este acelaş, şi numai formele sale de exprimare se deosebesc, după cum aceste forme sunt cele literare, teologice, ştiinţifice sau filosofice. Sufletul omenesc este acelaş, fie că îl considerăm din punctul de vedere al esteticei, al cunoaşterii sacre, al raporturilor de forţe măsurate cantitativ, sau, în fine, al posibilităţilor raţiunei de a face judecăţi apodictice în problema epistemologică...

Procedeul de a arunca o umbră de descalificare asupra unora din aceste direcţii cu convingerea că se delimitează şi se câştigă deplin simpatia pentru domeniul propriu, este păgubitor însăşi intenţiei de a promova domeniul pentru care se militează, pentru motivul simplu că publicul îşi păstrează diversitatea spiritului şi el aşteaptă să fie amplificată, iar nu redusă.

Această amplificare şi necesitate a diversului a înţeles-o bine d. N. I. Herescu, când alătură în volumul d-sale, pe lângă esseuri de poezie şi filosofie morală, numeroase articole politice, sociale şi economice, tratând subiecte de vie actualitate ca: „bugetul roman", „agricultura în antichitate", „reformele agrare în istoria Romei", etc.

Ochiul cititorului va fi atras de simpla curiozitate la început, dar parcurgând lectura, va vedea într'adevăr că: „nimic nu e nou sub soare", şi că problemele chinuitoare ale zilei de azi s'au mai pus şi au fost rezolvate şi ieri. A le ignora, înseamnă a da cu piciorul într'un bogat capital de experienţă, ceeace nu poate fi decât dăunător". (p. 8).

Ne bucurăm că d. profesor N. I. Herescu s'a conformat metodei ştiinţifice de „integrare", cu atât mai mult cu cât uneori găsim cât de mari sunt dificultăţile unei integrări absolut obiective. Un reprezentant al culturii clasice ştie într'adevăr că apunerea lumii antice se datoreşte în bună parte creştinismului, şi d. Herescu nu se sfieşte s'o spuie în termeni care aruncă „umbra" despre care vorbiam asupra domeniului altui „specialist": „La Roma, aşa dar, nimic curios dacă o Veneră devine o Madonă. Pe altarul bisericii Sant Agnese-fuori, statua sfintei, tăiată în frumos alabastru, nu este alta decât o antică zeiţă Ceres, abia modificată... Continuitate, desigur...

Dar această continuitate nu poate fi contemplată fără un sentiment de melancolie. Gestul de a distruge a fost desigur neobişnuit la Roma; acolo s'a reconstruit sau s'a menţinut. Dar reconstrucţia nu era posibilă decât jertfind moştenirea preţioasă a antichităţii clasice" (p. 14). Deşi mai departe, d. N. I. Herescu recunoaşte: „In realitate, opera creştinismului, mai ales în vremea Renaşterii, trebue înţeleasă totuşi nu ca o operă de distrugere, ci ca una de conservare" (p. 16).

Persistă umbra „melancoliei" şi autorul apologet al „frumuseţilor antice", pare puţin dispus să discute despre obiectul dragostei sale cu frunte senină.

Şi totuşi este destul să-şi amintească adevărul că statuile de alabastru nu erau propriu zis opere de artă, aşa cum confecţionează artiştii moderni, ci reprezentau aieve zeiţele vii, ca hrănitoarea Ceres, în care romanii **credeau** cu adâncă pietate cum ne învaţă Virgiliu sau mai înainte de el, Lucreţiu: „Alma Venus, per te quoniam"... Iată inepuizabilele frumuseţi ştiute de profesorul de limbă sacră, a cărui frunte se poate lumina amintindu-şi de a doua născătoare de Dumnezeu, păstrându-şi totuşi în minte chipul nemuritoarei „Aeneadum genetrix, hominum divomque voluptas", fie că cuvintele despre madonă ar suna în graiul nostru tracoromanic: „ Sfântă Stăpână, Curată, Maica Dumnezeului Nostru"..

„Aeneadum genetrix" a devenit născătoare a Cuvântului, a acelui Logos nepronunţat încă de buze omeneşti pe ţărmurile Mediteranei şi pe care lumea îl aştepta iar Virigiliu pare a-l fi profetizat!

Oricum, motiv de bucurie tot este, pentrucă poetul nu caută decât cuvinte de viaţă perpetuă, fie în ascunzişurile orfice, fie în mai luminatul Răsărit.

CONSTANTIN FĂNTĂNERU

TEATRUL SAVOY: SCANDAL LA SAVOY

Comedia prezentată pe scena Teatrului Savoy face parte din cea mai eftină categorie de spectacole: farsele cu muzică.

Astfel, autorii unor piese de acest gen îşi pot permite mai multe libertăţi decât chiar autorii obişnuitelor farse. Am asistat, de-o pildă la premiera Teatrului Savoy la o serie de încurcături — e drept foarte amuzante — pe cari autorii nu şi-au dat osteneala nici măcar să le rezolve.

Cortina a căzut asupra ultimului act, în toiul încurcăturilor, fără ca acestea să fie lămurite. A mai fost nevoe de un epilog în care „prin intervenţia unor judecători melomani, toţi eroii farsei au fost siliţi să se împace. Şi astfel finalul apare în oarecare măsură, exagerat. Găsim însă inutil să discutăm prea mult acest „Scandal la Savoy". In fond, care-a fost scopul tinerilor actori dela Cărăbuş, în noua lor postură de interpreţi ai unei farse? A fost acelaş ca şi cel dinainte: să distreze publicul. Şi, în cea mai mare măsură au reuşit.

Publicul a râs asistând la păţaniile impresarului unei trupe de dansatoare nudiste, neobservând sau nevrând să observe că toate aventurile depe scenă sunt, în fond, cu mici modificări, aceleaşi din obişnuitele farse ale tradiţionalului Birlic.

Actorii tineri ai trupei Cărăbuş s'au silit să prezinte în condiţii cât mai bune această farsă. Şi unii dintrei ei au isbutit.

Domnişoara Lenuţa Burmaz a dovedit reale calităţi de comediană, în rolul bucătăresei.

Domnii Dan Demetrescu, N. Roman şi Ion Antonescu s'au acomodat iute cu genul farselor.

Doamna Laetiţia Brădescu şi C. Dodu au constituit o pereche de îndrăgostiţi puţin cam inexpresivi.

Doamna Paula Georgescu posedă un humor special, pe care şi de data asta l-a speculat cu succes.

Am fi dorit să-l auzim pe domnul Titi Botez cântând ceva mai multe melodii.

In alte roluri au apărut domnişoara Zizi Şerban, şi domnii Emil Popescu (un foarte dotat actor de revistă), Florescu şi amuzantul trio Cărăbuş.

T. L.

UN BĂIAT IUBEA O FATĂ

Fifi Harand

LUPTĂ ŞI LUMINĂ: DOCTORUL FĂRĂ VOE

Giugaru, Manta, Mihuţă

de ROMEO ALEXANDRESCU

CONCERTUL FESTIV AL SOCIETĂŢII COMPOZITORILOR ROMÂNI. Cei două zeci de ani de fiinţare a „Societăţii compozitorilor români" au fost puşi în cuvenita lumină sărbătorească în chipul cel mai nimerit unei astfel aniversări: printr'un concert de muzică românească. Inchinat tineretului, concertul a cuprins şi un firesc omagiu acelui ce-i este nu numai preşedinte, dar şi înaintaş şi reprezentant suprem al artei muzicale româneşti pe pământul ţării şi pretutindeni, George Enescu, a cărui primă simfonie a consolidat structura programului precum a făcut-o acum treizeci şi şase de ani şi cu edificiul abia început al muzicii româneşti.

O serie de cocluzii îmbucurătoare se impun, din ascultarea acestui concert.

Prima, aceea că nu ducem lipsă de tinere talente. A doua, că aceste talente la început de evoluţie, sunt totuşi serios pregătite, au o educaţie tehnică deosebit de temeinică şi deci calea netezită către ţelurile de artă ale creaţiilor viitorului şi maturităţii lor.

In sfârşit, am asistat, poate că pentru prima oară în condiţiuni atât de favorabile, la o primire cât se poată de caldă din partea auditorilor, care şi-au manifestat atât numericeşte cât şi moralmente simpatia pe care, însfârşit, începe să le-o inspire muzica isvorîtă de pe meleagurile noastre şi din sufletele compozitorilor noştri. Este o stare de lucruri nouă şi foarte fericită. Este şi o dublă îndatorire care decurge dintr'însa. Una, adresată compozitorilor înşişi, care ştiu acum că nu vor mai compune numai pentru plăcerea de a-şi spori grosimea mapelor şi pentru a nu respinge îndemnurile inspiraţiei, dar şi pentru că sunt mulţimi care îi aşteaptă, sunt perspective de a fi înţeleşi. Alta, societăţii compozitorilor români înşişi. Concertele societăţii nu trebue să rămână simple festivităţi ocazionale. Ele trebue să se repete cât mai des, cât mai viu, cât mai prompt, în ceeace priveşte punerea în valoare a noilor lucrări. Societatea compozitorilor trebue să menţină un permanent contact între compoziţia românească şi public, o intensă activitate pe tărîmul concertului.

Prin concert înaintează înţelegerea ascultătorilor noştri, prin concert se extinde cultura lor şi dragostea lor pentru muzică şi astfel se crează acea atmosferă prielnică, fecundă, care poate avea o atât de însemnată parte de acţiune şi stimulare în creaţia muzicală. In sensul acesta sperăm să vedem din nou „Societatea compozitorilor români" pornită la lucru, ca la începuturile existenţei ei, când, deşi muzica românească îşi creia primele poteci prin desişurile unui mediu plin de rezistenţe, perseverenţa acţiunii ei n'a fost zadarnică.

Astăzi, când înaintarea viguroasă a muzicii noastre şi cercurile tot mai ample ale interesului ce stârneşte asigură rezultate infinit mai bogate şi mai interesante iniţiativele temerare de atunci trebue să devină dela sine o elementară şi firească acţiune, a cărei susţinere va fi o confirmare a scopurilor de bază ale fondării Societăţii compozitorilor români şi o operă culturală de excepţional răsunet şi importanţă.

ALESSANDRO PAVOLINI

(Urmare din pag. I-a)

„Ziua a doua" este compusă din povestiri în cari se evidenţiază educaţia sănătoasă a tineretului sportiv de astăzi. Al treilea grup conţine o înserare de schiţe portretistice. Ultimele patru povestiri se petrec pe pământurile Africei şi în misiuni diplomatice. „După-amiaza" celei de „a patra zi", adică penultima istorisire din cea din urmă grupă, ne aduce plăcuta veste că Alessandro Pavolini a străbătut şi ţara noastră, prinzând o intuiţie fugară a capitalei României.

In aceste povestiri cari alcătuesc ultima sa carte, pe lângă interesul documentar de fixare a unor clipe reale istorice şi de prezentare a tineretului fascist plin de viaţă şi iubitor de sporturi, pe lângă mulţumirea de a citi naraţiunile unui mânuitor de condei cu talent de artist plastic, ne interesază să mai descoperim ceva: tonul liric, ce se străvede din povestirea epică. „Dispariţia Angelei", schiţa care a dat titlul culegerii, se desprinde în adevăr între toate prin puterea lirică pe care o conţine. Este isvorîtă dintr'un instinct pe care nu îl simt decât stăpânitorii văzduhurilor. L-a simţit d'Annunzio, aviator şi el. Este o chemare spre nemărginitul cerurilor contopite în alt nemărginit neprihănit: altul zăpezilor vecinice depe crestele munţilor. Este o sensaţie divină aproape, a unei destrămări a fiinţei umane în puritatea visată. Ca purtătoare a acestei năzuinţe a pierderii în tăcerea pură a infinitului, a ales o făptură care sorbea beţia soarelui şi a zăpezilor botezând-o simbolic: Angela. O amintire poate a unei fiinţe reale, pilotă şi pasionată a schiului şi care a murit într'un accident de avion, a fost transfigurată şi aleasă de scriitor să exprime propria sa sensaţie:

„Angela preferă să se dăruiască simţului de a fi desprinsă în afara timpului măsurat, scandat. Respiră într'o uimire lipsită de gânduri şi plină de vagi amintiri, pregătită spre o minune. E îndrăgostită de văzduhul acesta de nestimată, tare şi îngheţat, răsfrânt în puternică lumină; văzduh visat la douăzeci de ani. Niciodată, niciodată nu ar voi să se întoarne aiurea". (p. 119).

Imaginea simbolică a Angelei a pierit săltând în abis. Angela a fost făurită din dorinţă şi din vis. Dar visul rămâne vecinic tânăr şi neprihănit. Iar autorul sfârşeşte minunata sa povestire lirică printr'o destăinuire:

„Ştiu de acum că Angela a rămas pentru todeauna în înălţimi, credincioasă pentru totdeauna purităţii însorite a grăbitei tinereţi". (p. 120).

In contrast cu această figură alegorică puternică şi cuceritoare a infinitului, ne place să evocăm îndată o altă închipuire feminină din cartea lui Pavolini, tot atât de interesantă: firava şi sfioasa soră Bettina, pe care zidurile mânăstirii păreau că o strâng apăsător făcându-i să i se depene viaţa din ce în ce mai încet, până în clipa când a descoperit un interes: plăcerea de a construi. Indeletnicirea de a participa la ridicarea unui zid nou al mânăstirii, i-a adus înflorirea unui surâs pe buze şi, în timpul chituiturii unei ferestre, un sunet şoptit argintiu. Era ca un păcat. Dar autorul a iertat-o căci a adăugat un amănunt fără comentarii:

„Nevăzută, stareţa trecu prin faţa ferestrii". (p. 158).

Cât de înrudită ne apare această duioasă imagine a sorei Betina cu „figurile umane" din ultima carte a lui Giovanni Papini, florentin şi el.

Italia e ţara în care idealul armoniei clasice nu a pierit. In ciuda fragmentarismului modern ,el s'a perpetuat dealungul timpurilor, din Renaştere în Renaştere. Valoarea Frumosului, aşa cum a fost concepută de cugetarea anticului Platon, integrată în conceptul universal al Binelui, se realizează astăzi în ultima Renaştere mai limpede ca oricând prin umanista sinteză mussoliniană între munca intelectuală şi aceea a braţelor.

Luptător şi gânditor, Alessandro Pavolini, ministrul Culturii Populare, ne apare astfel un demn reprezentant al armonioasei orânduiri fasciste.

MARIELA COANDĂ

Cronica plastică

de PAUL MIRACOVICI

EXPOZIŢIA RODICA MANIU, MAGDALENA RADULESCU ŞI POPLACENEL

De data aceasta d-na Rodica Maniu expune numai uleiuri. Adeseori în cronicile noastre am pomenit de puţinele d-sale picturi în ulei — începând cu Pepenăria de la Muzeul Simu şi alte lucrări pe care din când în când le expunea la Saloane sau pierdute printre aquarelele expoziţiilor personale. Ne-am îngăduit de multe ori să sfătuim pe d-na Rodica Maniu să încerce pe o scară mai întinsă pictura în ulei. Anumite calităţi ale aquarelelor d-sale ne îndreptăţeau să credem într'o reuşită deplină. Expoziţia de la Ateneu confirmă în totul aşteptările noastre. D-na Rodica Maniu posedă, ca foarte puţini dintre artiştii noştri, meşteşugul valoraţiei. Poate că detaliul colorat al tabloului să piardă puţin din pricina gamei prea deschisă, ceeace e fără îndoială o consecinţă a aquarelei. Intr'o gamă mai joasă, mai gravă, lucrările d-nei Rodica Maniu ar câştiga în intensitate şi în expresivitate. Delicateţea tonurilor, virtuozitatea cu care ştie să mânuiască cele mai subtile nuanţe, a tentat pe artistă să se exerseze pe subiecte care nu meritau poate atenţia d-sale. Astfel, sunt tablouri pline de poezie şi de adâncime, dar care cuprind un singur personaj iar restul este supus efectului unui accent de lumină pe o basma sau pe o bluză albă. Aceste lucruri au îngăduit să se subestimeze posibilităţile d-nei Maniu şi să i se confunde preocupările. Tabloul central din expoziţie — o scenă într'o vie — ne aminteşte pe Goya şi aceasta trebue să fie un îndemn şi o deosebită satisfacţie pentru d-sa.

D-na Magdalena Rădulescu are un temperament cu totul deosebit. Am scris despre arta d-sale cu prilejul primei expoziţii ce a avut-o în sala teatrului Comoedia şi am făcut atunci o prezentarea nu minuţioasă dar completă a evoluţiei d-sale. Era nevoe atunci, pentru că d-sa debuta în ţară, deşi în străinătate — în Franţa şi în Italia — îşi crease o apreciabilă notorietate. Şi astăzi suntem convinşi de influenţa frescelor pompeiene asupra picturei d-nei Magdalena Rădulescu. Lucrările din anul acesta ne întăresc şi mai mult părerea noastră. Tehnica d-sale originală şi care aminteşte fresca, contribue să accentueze această impresie. D-na Magdalena Rădulescu a făcut mari progrese de la ultima expoziţie. Portretele au mult caracter şi sunt atent studiate. Compoziţiile de asemeni sunt mai variate iar pe alocuri au accente cu totul noui. Mai mult decât în alte subiecte, în compoziţii d-na Rădulescu dă toată măsura fanteziei d-sale. De altfel fantezia, această preţioasă calitate, d-sa o posedă din plin, o fantezie bogată, exuberantă şi care e esenţa temperamentului artistei. Expoziţia d-sale e printre cele mai bune şi interesante din sezon, atât prin noutatea lucrărilor cât şi prin lipsa lor de obişnuit şi de banal.

Soţii Poplăcenel sunt mult prea cuminţi — aquarelele d-lor sunt pictate cu o aplicaţie şi o timiditate care dau lucrărilor aparenţa unor documente mai de grabă decât ale unor opere de artă. Noi credem că ar trebui să caute cu mai multă râvnă esenţialul unui subiect, nu aparenţa lui rece şi detailată — cu oricât meşteşug ar fi ea reprodusă. Soţii Poplăcenel au destule calităţi ca să fie îndreptăţiţi să aspire la o pictură mai apropiată de acestea.

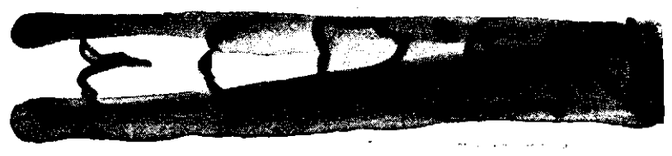

CINEMA TRIANON: „ŞAPTE ANI DE GHINION".

Cei cari au avut ghinionul să-şi facă prea multe iluzii despre filmul: „Şapte ani de ghinion" — au fost ghinionişti. Căci, în afară de câteva scene într'adevăr hazlii, am asistat pentru a nu ştiu câta oară, la un film al cărui subiect se încăpăţânează să rămână aproape acelaş.

Distribuţia cuprinde şi ea aceleaşi nume cunoscute din „aceleaşi" prea ştiute filme:

Ida Wüst în neîntrecutul ei rol de soaţă cicălitoare, ce devine paradoxal de docilă când câştigă galonul de soacră.

Theo Lingen scapă şi'n acest film, conţinutul a diverse geamantane. Intre giumbuşlucurile noui, cari desigur se vor repeta şi'n celelalte filme, menţionez scena în care vrând să repare storul jaluzelei — ridicată la rangul de telegraf — deşi îşi pierde echilibrul — şi normal — conform legei gravitaţiei trebuia să cadă pe pământ — dela etajul trei — se agaţă de un cui, de care stă suspendat până'n momentul când vin pompierii cari îi salvează viaţa şi răbdarea spectatorului ceva mai blazat.

Hans Moser, despre care se spune că a împlinit treizeci de ani de carieră şi acum în rolul care convine de minune talentului său inegalabil în acest gen.

CINEMA SCALA: ASEDIUL ALCAZARULUI

Nici al doilea film spaniol, prezentat în această stagiune, tot de Cinema Scala, nu ne-a decepţionat.

De mult n'am mai văzut un film a cărui acţiune să poată reuşi a prinde interesul spectatorului încă din primele scene.

Inchinat eroilor spanioli ce au luptat pentru eliberarea ţării lor de elementele comuniste ce o duceau spre haos, e un spectacol pur şi simplu remarcabil.

In rolul unui ostaş a cărei sobrietate e alungată de inevitabila dragoste îl revedem pe Fosco Gicchetti — Căpitanul Vela, — pe care-l cunoaştem, din „Escadronul Alb".

Mireille Balin în rolul lui Carmen, care, ca atâtea fiice ale Spaniei şi poate a multor ţări, îşi dă seama de adevărata menire a femeei, abia în clipa când intervine acea mare dragoste întâlnită ca şi în romane tocmai când ziua de mâine-i atât de nesigură.

Alături de acest cuplu potrivit, Rafael Calvo, bun interpret al comandantului Alcazarului, Maria Denis şi Andreea Checchi.

După cum sunt informată, vom revedea în curând personagiile de mai sus în partea a doua a acestui film care se va numi „Dela Alcazar la Madrid".

Sperăm să fie tot atât de bun.

CINEMA ARO: „POUR LE MERITE"

Un film ce nu aduce nici el nimic nou.

După ce suporţi prima jumătate a acţiunii, te uiţi la ceas.

Dacă-i o oră la care îţi poţi întrebuinţa timpul într'altfel, îţi spui că cel mai nimerit lucru, ar fi să pleci. Insă, vezi că blondul erou, decorat cu „Pour le Mérite" poartă în umbra reverului dela haină o svastică. Te bucuri şi rămâi pe loc crezând că „abia acum începe filmul" şi desigur vei asista la prezentarea unei vagi scheme a împrejurărilor cari au dus la revoluţia nazistă. Sau, cel puţin, la nişte bătălii cari să dea o notă ceva mai dinamică filmului şi atmosferei din sală.

In zadar însă.

Pe acest subiect, s'ar putea broda lucruri mult mai bune.

Bine redată, atmosfera de minunată camaraderie între gradele inferioare şi superioare, ce se poate unul din factorii principali ai succeselor germane.

LUPTĂ ŞI LUMINĂ

CEZAR ROVINŢESCU

A. N.

I. GR. PERIEȚEANU

DIN „IMPRESILE“ LUI VERHAEREN

ACVARIUM (1889)

Frumosul și tăcutul vis, acel verzui acvarium al gândurilor mele, printre bulbatele nestemate înnotătoare! Masiv bloc de apă, care se 'mpodobește cu o neașteptată viață de pietre și luciri.

Mișcă-se un val? — ce tremur de oglinzi în acest scrin, unde — gigantice topaze — focurile reverberate ale policandrelor și lămpilor, dormitează par'că de veacuri în cutărașe! Somn treaz de giuvaeruri, înlăcărate flori, boreale; prelungi lumini în vagă 'nveșmântare. Pe când, deasupra, se 'mpătrește, strălucind, racla de silitră și de aur.

Clare și fugarnice ca niște mătăsuri și moaruri, ce molcom și molcome merg gândurile mele, în acest cristal de plutitoare fluidități. Printre însmăraldatele grădini, pe fragile prundișuri perlate, în fundul neașteptatelor case de sidef, care de îndată construite dispar, într'o iluzie de aur, de argint, de purpură, de lună și de soare, desigur! cu nimicul drept capăt. Și totuși! Minciuna știută, desvăluitul vis, cât sunt de 'ncântătoare prin însăși falsitatea lor! Și iată în această limpede și înșelătoare fantasmagorie, iată firave spectre de naiade legănate în curcubee, și nimfe născute și moarte în străfulgerarea unei raze și ondine în firide de safir, pe florale guri deschise, ca niște păpuși de sticlă, adormite.

Și pururi lenevoasele mele gânduri, în acest cristal de înotătoare fluidități, visează fericite și frumoase: indiferente la ivirea acelor rotunde obraze ale prostiei, străpunse de 'ntrebări neroade, din fața ferăstruicilor palatului lor. Singure! în fremătarea de bucălate și curioase chipuri, cu nasurile turtite pe geamuri: singure în acel norod de ochi ficși ce privesc, fără să 'nțeleagă, și oarecum indignați, straniul solzilor de aur, plăpândul penaj al aripioarelor, monotonele lor călătorii în jurul unui mereu acelaș smarald de apă, siestele lor, îndelungă neclintire între două pietre vâscuite și 'ntreaga lor viață pasivă și de o rece voluptate.

Astfel trăesc gândurile mele printre bulbatele nestemate, în acest cristal de fluidități înotătoare, și astfel le va fi deapururi împodobita existență, dacă desigur una dintre ele, într'o iatidică zi, din simplă dorință de absurditate, nu va trebui să spargă geamul de iluzii și de splendoare, și, sburdândă dincolo de miraj, să atragă după sine pe toate celelalte pe trotuar unde brutale servitoare, model de curățenie și ordine, le vor împinge cu lovituri de mătură spre infinitele haznale.

(Impresii, I-a serie)

LACUL

De când mi l-am ales ca mormânt — acest lac — pune capăt fiecăruia dintre gândurile mele: feerică chimie de ape și de giuvaeruri: prisme de curcubee topite, de veacuri; smaralde a nu știu căror nopți de lună, albori, spuneți? din care căi lactee; sidefuri și opale; peruzele și topaze. Cu fluidele mâini ale acestor vârteje de aur, desigur, odinioară, răscolit-a fabuloasele mine și a jefuit, pentru a-și însuși flora lor, anticele paradise marine. In singurătatea-i de prăpăstii și de munți, când serile actuale îl orgoliază cu amurgurile lor, se evocă numai pentru sine și se admiră. Privelișteа-i se dovedește îndepărtată de orice inoportunitate omenească: bărci care ar spinteca farmecul cu lopețile lor, clopote fărâmițând misterul, pași de trecători, ritmați de o scandare de boston pe țărmurile lui. De când l-am ales ca mormânt, acest lac mi-a devenit palatul de oglinzi al morții mele. Și, într'o zi pasivă, dar prea subtilă pentru ca simțurile mele să nu reție puțină supraviețuire, trupul meu va descinde spre a se vecinici printre verzuile și migratoarele miragii.

Un borangic tremurat de mari brațe de curente mă va învălui lichid și clar, exotice sclipiri, asemănătoare unor mărgăritare vor scânteia printre scrinurile pe neașteptate deschise ale grotelor și măruntelor golfuri, o gingașe arhitectură de băsici va țâșni din profundele isvoare ca niște penaje de apă. Voi dormi, cu ochii deschiși, în acest translucid lințoliu mișcător, printre peisagiile succesive de sidef, de mercur și de ametist. Peștii, rotocoliri de lumină, vor licări ca niște spiriduși; pe argintate plaje sbârlita groază mișca-va crabi și metalica irizare a meduzelor; stâncoase râpe ale țărmului înfige-vor reflexele lor ca niște enorme piedestale, pentru a se urca spre ele albi nenufari; muzicele subterane își vor ascuți sunetele de flaute și orge, și întregul palat străbătut de soare sau pălit pe furtună, îmi va fi tăcerea în sfârșit regăsită în splendoare. La ce bun să rostești dubla silabă a acestui meleag de valuri și să-i indici pe o hartă numele? Dimpotrivă, să rămâie necunoscutul, acolo undeva, oriunde, învăluit și învăluitor cu liniile-i plane de lumină, fără chemătoare șoapte spre unduitoarele-i întinderi. Trezească-l doar norul a cărui alboare îi spumegă luciul, de nu-l va pietri iarna cu marmorele ei, sporindu-i astfel menirea de sepulcru și cavou.

(Impresii, I-a serie)

STÂNCILE

O! stâncile din Bretania, monștrii de umbră culcați la porțile mării, cum îmi apar, în depărtarea meleagurilor, sinistru 'nveșmântate de flux și biciuite de furtună! Simulacru de țestoase și crocodili, cu mucegaiuri de ienburi și gunoiște de cochilii la încheietura carapacelor; monumentale graniturі ce te fac să visezi la o oarecare arhitectură în cinstea spațiului și vântului; forțe definitive, turnuri și crenele de singurătate! Prundurile de la Port Huc și de la Fause-Mot? De sigur, tot atât de strigătoare, în această tomnală oră, ca prăbușirea plăjilor la capătul lumii; sălbatecа noapte răscolindu-și împrejur volbura și arborând printre piroanele-i de piatră capetele de Meduză ale mâinilor ei; hula și tunetele de apă năpustite în crăpături, șuierătorul penaj al spumei încrestând vârfurile și deodată, acolo departe, numai agonia unui goeland.

O creionată fugă de nori: fare de câlți, monștri păroși, membranoase trupuri cu etaje de antene și de capete. Din ce în ce furtuna chinue cerul, crâmpee de orizont apar în verzi făurării, cataracte de cerneală se revarsă. Un subpământean sgomot de hrubă răsunătoare, detună ne'ncetat. Dinspre sate nimic, decât cabanele, ale căror lumini se estompează într'o singură fereastră: s'ar zice că oamenii din partea locului s'au îngropat de mult. Și deodată, prin această zburătoare moarte, bat clopotele parohiilor, crucile tremură în calvare, crucile ele însele se 'nfioară.

Un dalb înger al Domnului izbuti-va s'o potolească, cu picioarele-i suspendate pe mare? Sau ce semn al crucii și ce mână de miracol ar putea să oprească aceste orizonturi în mers? Vijeliile, ca niște legiuni, se'ncaeră pe cerul muntos. Și trec în stoluri păsările oceanului, asemănătoare unor sdrențe răspândite de un negru incendiu.

Departe, Frehel, cu strigătu-i de intermitentă lumină; o clipă de roșie strălucire, apoi deodată strigătul înecat. Ți se impune impresia unei bucăți de glob care se năruie, mici lovituri de topor spintecând pământul, a unui haos ce renaște, învins de veacuri. Prin beznă, enorma aripă a devastării se rotește.

O! stâncile din Bretania, monștrii de umbră culcați la porțile mării, blocurile destinate vântului și spațiului din vremurile monstruoaselor religii, cum reînviază tot trecutul pământului, acolo departe, când valul le'mprumută glasul său, și furtuna gesturile-i creatoare.

(Impresii, I-a serie)

PE MARE

Pe mare, trăești cu stelele. De'ndată ce orizontul de apă a înlocuit pe acela al țărmurilor și munților, spiritul scapă de trudă și de griji, de altfel salutare, pentru a intra ca 'ntr'o vacanță. O veselie îl cuprinde. Deschide frumoasa carte de imagini care este cerul reflectat în mare și cu fruntea pe meterezul punții silabisește sfârșind încet-încet prin a ceti poruncitorul text al infinitului.

Un sânge mai puțin turbure îți inundă trupul. Altele ți sunt gesturile. Nu vorbești decât cu tine însuți. Te reculegi și neliniștea în fața imensității devine aproape glorioasă. Nu exiști decât prin ochii ei clari ce privesc puritate și lumină. Te cufunzi într'un nu știu ce translucid și glacial, care spală și 'nviorează oarecum întregul suflet. Ești fericit, ca și cum te-ai împărtăși pentru întâia oară.

Pe mare trăești cu stelele.

(Impresii, I-a serie)

CERUL TACE

-Fragment-

de EUSEBIU CAMILAR

A treia zi începură să treacă prin Lisaura năpăstuiții din satele arse și cereau pomană pe la porți cântând cu glasuri sparte un fel de bocete. „Ne-au ars casele, gospodari; dați-ne un pumn de făină“... „Am fost oameni avuți, ajutați-ne“...

Unii dintre ei blestemau la pârleazuri dacă nu ieșea nimeni să-i miluiască. „Să dea Dumnezeu să vă ardă casele ca și nouă, ca să știți și voi ce-i sărăcia“...

Samca ieșea la portiță când auzea tânguirile și împărțea cerșetorilor câte o ulcică de must de pere.

— De sufletul morților — spunea ea.

— Dumnezeu primească... răspundeau nefericiții.

A patra zi seara lisaurienii s'au adunat ca de obiceiu în casa lui Nicolai Manai și-și spuneau par'că lăudându-se:

— Am citit și eu în Biblie...

— Dar par'că eu nu?

Așa că în clipa când Manai deschise cartea cu scoarțe negre, nu mai simți niciunul nici un fel de cutremurare.

— Arată într'un loc, se lăuda unul, despre întoarcerea lui Christos după ce a înviat. Și mai arată cum apostolii au vorbit în limbi străine.

— Știm... știm... se lăudau cu toții, răsfoind cărțile.

Manai începu a citi cu glas tare tocmai la fila unde spune despre pogorîrea Sfântului Duh. „Și din cer, fără veste, a venit un vuet ca de vijelie care trece și a umplut toată casa unde ședeau ei. Și li s'au arătat, împărțite, niște limbi de foc și deasupra fiecăruia dintre ei s'a oprit câte una. Și s'au umplut toți de duhul sfânt și au început a vorbi în alte limbi“...

Glasul gângav al lui Nicolai Manai s'a întrerupt de-odată, înghițit de mai multe ori în sec și bâlbâi frânturi de cuvinte fără șir. Ochii i se holbară iar mâinile lui par'că crispate de-o durere grozavă se întindeau în lungul mesei, apoi rămaseră alăturate, fără viață.

— Bade Nicolai... strigă cineva.

Dar Manai când vru să deschidă gura, începu a clănțăni mai tare, ca scuturat de friguri. Ridică o mână și tot arăta sus, spre ceva nedeslușit. Oamenii îi urmăreau mâna ridicată, dar nu apucară a pleca ochii, pentrucă tuturora le trecu un frig în lungul spatelui și începură a clănțăni. Bâlgâiau cu spume la gură, răcneau, împingându-se unii pe alții.

Lumânările s'au stins toate de-odată. Câțiva, care stăteau în picioare lângă ușă, fugiră afară, văetându-se. Femeile și copiii țipau ca arși de vii.

Asta a durat mai bine de un pătrar de oră, după aceea s'a făcut liniște deplină și se auzeau numai răsuflările grăbite.

— Samca... strigă Manai. Unde ești?

Iar când fata aprinse primul chibrit, în încăpere nu mai era nici un gospodar, ieșiseră care de care mai cu grabă. Manai sta în picioare într'un colț, alb la față, slăbit, că par'că atunci s'ar fi întors din groapă. Răsufla repede și tot încerca să-și îndrepte părul sborșit căzut pe ochi.

— Samca... gemu el, și încercă să facă un pas, dar se sprijini repede de masă.

Fata scoase un țipăt scurt și vru să fugă afară.

— Samca... gemu iar Manai, schimonosindu-se la față.

Ea se opri în prag.

— Samca, tu ai simțit ceva? a întrebat-o el cu glas coborît.

— Da, tată: un frig prin spate și mi-au clănțănit dinții...

— Acesta nu-i semn de la Dumnezeu... bolborosi Manai cu capul în pământ.

— Nu-i dela Dumnezeu... răspunse fata înfiorată.

— Dac'ar fi drumețul acela cu brâu roșu, pe aici, ne-ar lămuri el... încheie Manai și se așeză, doborît, pe laiță.

— Ar fi bine... zise Samca.

Și chipul alb al străinului i se ivi dinainte. Ea stătea cu ochii închiși, cu mâinile împreunate. Par'că-l auzea spunându-i: „nu-i semn de la Dumnezeu“... „Dar de la cine-i, bade?“... întrebă ea în gând. Drept răspuns, chipul străinului dispăru, și în locul lui se ivi un moșneguț cu picioare de cal... Samca scoase un țipăt, iar Manai sări speriat.

Miezul nopții trecuse de mult. Era aproape de ziuă și Manai nu mai sfârșea vorba cu fata lui:

— ...să nu uiți să-i spui tot cum s'a întâmplat. Cum ne-am strâns ca de obiceiu la adunare, cum am citit în Biblie și cum am prins a clănțăni. Auzi? Să-l întrebi așa: „Bade, cum vine asta? Ce semn poate să fie?“... Că dacă știe, are să-ți spună totul, că-i om priceput...

— Da, tată, răspundea Samca. Așa am să-l întreb.

Vorbeau pe prispă, cu frunțile atât de apropiate, încât li se amestecau răsuflările. In gândurile fetei începură a cânta nelămurit viori. Are să caute urma străinului, prin toate satele și târgușoarele, până-l va găsi. Și-i va spune toată întâmplarea.

— Dar vezi, Samca, ori cine te-ar întreba unde te duci, să nu-i spui, chiar de te-ar pune în pielea goală pe jăratec...

— N'ai grijă... îl liniștea fata.

Răsărea soarele într'o mare de nouri sângerii pe când ea ieșea din Lisaura, îmbrăcată'n catrință cu beteală. „Ia cutitul ista sub brâu“... i-a spus Manai pe când o petrecea spre poartă; că poate se leagă cineva de tine!...

— Is tare cât un flăcău... îi răspunse ea cu gândurile fugite cu mult înainte, spre sate necunoscute.

— Nici cuțitul nu strică... zise Manai băgându-i custura sub brâu.

Privind-o din portiță, Nicolai Manai abea atunci își dete seama că Samca lui e o fată voinică, frumoasă. Și un val cald îi cuprinse tâmplele: „de s'ar lega cineva de dânsa, ași face moarte de om“...

●

N'avea curajul să mai iasă în uliță și își petrecea vremea cioplind butuci după casă. „Știe tot satul“... își spunea el și-l cuprindea frica și rușinea. Ceilalți gospodari care clănțăniseră ca și dânsul, s'au făcut nevăzuți, unii plecând cu coasele spre miază-zi, alții luând calea spre Mânăstirea Sfântului să întrebe acolo pe călugării pricepuți ce poate să însemne întâmplarea aceea.

Calicimea părăsi cea dintâi bordeiele, ducându-se care 'ncotro să-și caute un rost. Apoi, unul câte unul au luat-o la drum și gospodarii mai cuprinși. Și au rămas în Lisaura pe lângă vreo douăzeci de bărbați, numai femeile, copiii și moșnegii neputincioși.

Plecările acelea se întâmplau pe la cântatul cocoșilor de ziuă și totul se petrecea fără cuvinte. Oamenii își săltau traistele pe umeri, își făceau semnul crucii în prag, stupeau drept înainte și porneau mohorîți.

Răsăritul soarelui îi întâmpina departe, după câteva ceasuri de mers. Nicolai Manai s'ar fi dus, dar trebuia să-i vină fata cu răspunsul. Zile de-a rândul nu lua nimic în gură. „Dacă semnu-i de la Dumnezeu, își spunea el cioplind, postesc pentru mila ce mi-a arătat-o, iar dacă-i de la Satana, postesc pentru mântuirea mea“... Dar zilele treceau și fata nu se mai întorcea. Uneori i se părea că vede la poartă o femeie cu broboadă roșie; el lăsa toporul din mână... Și cu inima bătându-i la gât, striga: „Hei, Samca!“... Dar nu era nimeni, nici urmă de femeie. „Mi-or fi ucis-o golanii la drum... se gândea el noaptea, stând cu ochii deschiși în întunerec; îs pline drumurile de hoți și ucigași“... Manai se răsucea pe prispă și adormea numai aproape de ziuă, ca un pătrar de ceas. După aceea sărea repede, par'c'ar fi întârziat de la cine știe ce treabă.

Intr'o noapte adormind adânc, avu un vis ciudat. Par'că nevasta lui, Frivona, pe care-o bătuse grozav pe când trăia, a intrat în casă îmbrăcată în alb și i s'a așezat la picioare pe marginea patului. „Nicolai, îi spuse ea cu glas lin în care par'că sunau clopoței, ai fost un păcătos toată viața și-am venit să-ți arăt ce trebue să faci, ca să te isbăvești“... Manai o ruga: „Spune-mi repede, Frivona“... „Ascultă bine, continuă moarta; eu am murit și-ai scăpat de mine. Dar spune-mi, Nicolai, ce rău ți-a făcut ție fata noastră, că ai trimis-o singură pe drumuri să se prăpădească? Tot rău ai rămas, Nicolaei. Păcatele tale sunt grele în cumpănă“... „Ce să fac?“... se tânguia Manai. „Ia hârletul, răspunse Frivona și sapă o fântână. Știi unde? Sub șură, în pivniță“.

Moarta plecă repede și dimineața Manai găsi ușa deschisă larg. Dar nu apucă să mai intre în pivniță, în diminceața aceea, pentrucă-l atrase larma neînchipuită care umplu satul pe la răsăritul soarelui. Ieși în drum cu hârletul în mână, cu pălăria pe ochi.

— Trece un sat întreg... îi spuse o gospodină alergând.

Manai, nehotărât, merse câțiva pași pe urma femeii, apoi se opri să se uite la încrucișarea drumurilor, unde se vedea un șir nesfârșit de care cu coviltire. Porni repede cu hârletul pe umăr. Soarele se înălța, roșu și uneori abea se deslușea din perdeaua groasă de colb ridicat până la cer de sub picioarele vitelor vinete.

Viței cu coarnele abea răsărite, mânji slabi, câini urîți, dupuroși, se amestecau într'o hărmălae de mugete, nechezături ascuțite și lătrături. Copii șchiopi din cauza pietrelor ascuțite de pe drumuri, îmbrăcați în cămășuici de câlți, cu capul gol, asvârleau cu pietre în câinii care mergeau printre roțile carelor, în viței rămași în urmă să mugească la porți. Oamenii bătrâni mergeau tăcuți, par'că îndârjiți, alături de boi. Femeile ședeau sub coviltirele prăfuite și se uitau drept înaintea lor.

— N'aveți ceva apă?... întrebau câte unii.

Dar lisaurenii strânși la răscruce rămâneau muți.

— De unde să aibă, răspundea câteun moșneag îndemnând boii. Tocmai din nainte de la primul car porni un strigăt de oprire, trecând din om în om. „Ho... ho“... strigau cei care mânau, oprind boii, dar aceștia intrau cu coarnele în țolurile carelor din față, care se opreau dintr'odată. „Ce-i? Ce-i?“... se întrebau unii pe alții.

Dar nu răspundea niciunul ci se mulțumeau să arate cu codiriștea spre deal, unde se vedeau carele oprite în drum. Lisaurenii văzură, peste grădini, cum carul din capul convoiului fără sfârșit părăsește drumul din vârful dealului, apucând pe imaș; apoi în urma lui apucară tot câte unul carele următoare. Și convoiul întreg se puse în mers. Debunăseamă că pribegii aveau de gând să poposească pe toloaca Lisaurei.

— Au cu dânșii o fată moartă... zise o femeie.

— Că asta le mai lipsește... răspunse alta, crezând că-i o glumă.

Pe toloaca satului carele făcură un ocol larg, apoi cele din capul convoiului se opriră în cerc; și tot așa, ocolind primul cerc carele care veneau din urmă formară cercul al doilea, apoi al treilea și-al patrulea și tot veneau mereu alte care, să formeze alte cercuri.

Soarele urcase aproape de amiază și convoiul nu se mai sfârșea.

— Par'că nu-ți vine-a crede... spuse un lisaurean.

— Prăpăd... spuse Manai sprijinit de hârleț.

— Da' de unde sunteți, oameni buni?

Intrebarea asta a pus-o un moșneag care stătuse tot timpul cu pălăria'n mână și făcea, din vreme 'n vreme, semnul crucii. O femeie dintr'un car se uită la dânsul cruciș și începu să blesteme: „Mai râdeți încă de noi? Mânca-v'ar scândurile patului, oameni afurisiți, câini... S'ajungeți și voi pe drumuri“... Apoi se adresă lisaurencelor: „Ce vă sgâiți așa, puilor, târfelor? Nu mai puteți de bine? S'ajungeți și voi așa, să vă fătați plozii în coșul carului, pe drumuri“... Și ridică în mâini un ghemotoc de cârpe din care se deslușeau două piciorușe albe, iar mai sus un cap gălbui de copil. „S'ajungeți și voi așa, să dați copiilor să vă sugă, trântite pe sub garduri“...

Omul care mâna boii se opri și-o amenința cu codiriștea:

— Ține-ți gura, Irină...

— Ce să-mi țin gura? Nu le vezi cum se sgâesc?

Carul se opri și din urmă veneau strigăte: „ho, ho... Mână, măi; ce-i acolo?“...

Irina se încleștase la sfadă cu omul ei.

— Am să răcnesc... Am să răcnesc... striga ea și tot își scotea sânul mare, umflat, potrivindu-l la gura pruncului.

Gospodarul o plesni de câteva ori cu biciușca și își văzu de boi. Carele porniră mai repede, în țipetele Irinei și-ale pruncului aruncat undeva între bulendrele din car.

— Asta a fătat pe drum... zise o lisaurencă, mânioasă.

— Ține-ți lioapa... scrâșni moșneagul cel cu pălăria în mână; vai de capul lor...

(Urmare în pag. 4-a)

CERUL TACE

(Urmare din pag. 3-a)

Acum s'apropia capătul convoiului şi în căruţa cea de pe urmă un băiat ca de vr'o cincisprezece ani, chior de-un ochiu, cânta un fel de doină, iar la spatele lui o fetiţă mult mai mică întindea în soare o armonică, scoţând un fel de ţipete fârnăite din foiul plesnit. Cel care mâna caii mici, pintenogi, debunăseamă că era tatăl lor, căci din când în când întorcea capul pietos înspre ei şi par'ca-i îndemna să cante mai tare şi mai jalnic.

„Dă-mi o mână de făină"... plângea glasul băiatului.

„Şi-o căldare s'adăp calul"... răspundea fetiţa înfoind armonica din toate puterile, par'c'ar fi vrut s'o turtească între mainile ei slabe, galbene.

„Noi plângem din prag în prag"... cânta glasul subţire al băiatului chior. La spatele lui, copila întindea armonica şi repeta printre sunetele sparte:

„Noi plângem din prag, în prag;
mamă n'avem şi tata a murit"...

Din carul de dinainte trei copii cu părul sborşit scoteau limba şi stupeau spre căruţa cerşetorilor. „Chiorul... Chiorul"... strigau ei; „gheboasa... gheboasa"...

Câteva lisaurence isbucniră în plâns, încât gospodarii se uitau unul la altul pe furiş şi îşi pipăiră, în neştire, pălăriile clapange. „Gheboasa"... strigau cei trei copii în gura mare, agitându-şi pumnii mici spre căruţa cerşetorilor. „Săracuţii de ei... spuse o lisaureană; vai, săracii"...

Larma trezise toţi câinii satului. „Doamne fereşte"... spuneau bărbaţii uitându-se acum pe toloaca de deasupra satului unde se oprise întreg convoiul. Acolo, pe deal, răsărise ca din pământ, un sat ciudat, cu acoperişurile de ţoluri strânse unul lângă altul. Vitele umblau slobode prin ulitele lăsate printre care, copiii ţipau, câinii lătrau şi se sfâşiau. Şi par'că văzduhul suna de-atâta larmă. Vitele coborau imaşul şi intrând în Lisaura întindeau boturile peste porţi şi mugeau. Se îngrămădeau în carduri pe la fântâni şi se împungeu în coaste, săreau una pe alta, să-şi facă loc la ghizdurile de bârne.. Veneau în fugă oamenii aceia străini să le ţugărească cu ghioagele, iar vitele se întorceau din nou la fântânile secate.

Aveau dreptate lisaurenii: printre oamenii satului pribeag se afla un moşneguţ îmbrăcat într'un fel de rantie vânătă şi pe cap purta o tichie turtită. Acum, moşneguţul acela sta în picioare dinapoia unui car împodobit cu ştergare albe. Iar între ştergare zăcea fata moartă peste noapte. Femeile îi pieptănaseră părul, împodobindu-i-l cu panglici roşii şi negre. Dar oricât de strâns i-au legat ele ştergarul pe sub bărbie, gura moartei sta deschisă larg. Cineva îi pusese pe mâinile împreunate o iconiţă a Maicii Domnului şi câţiva bani mărunţi. Între ştergarele cu care era împodobită i se vedeau, la partea de dinainte a carului, picioarele mari, lătăreţe. Femeile boceau cu glasuri scăzute, numai din când în când o bătrână îşi înălţa glasul şi bocea mai tare.

— Taci... Taci... îi spuneau celelalte femei, arătând cu capul spre moşneagul de dinapoia carului care sta cu ochii închişi, cu mâinile strânse una într'alta

Se apropiară în grupuri, bărbaţii, cu capul gol.

— Părinte... zise unul tuşind, ca să trezească preotul din visare; ce facem? Păcat de atâta vreme pierdută... N'ar fi fost bine să fi mers înainte? Să sfârşim odată cu treaba asta...

(Şi arătă cu pălăria spre moartă).

Obrazul pământiu al preotului s'a înroşit de-odată:

— Nu ţi-i greu, om bun, să vorbeşti aşa? Eu v'am urmat în bejania asta şi n'am crâcnit. Ai puţin obraz, om bun...

— Aşa-i... Aşa-i... spuseră câteva glasuri la spatele omului care vorbise.

— Păi, de morţi ne arde nouă acuma?... reluă acesta. Să fi poposit măcar undeva unde sunt fântâni, sau la vr'o apă...

— Cauţi nod în papură, bade... răspunse preotul.

Peste grămada de oameni se ivi o cruce mare, groasă, iar cel care o ducea pe umăr era un moşneag cu barba vânătă despărţită în două. Venea cu capul gol, şi-i curgea năduşeala pe toată faţa. Se opri lângă preot şi rezimă crucea de car:

— Bună vremea... spuse el, ştergându-şi sudoarea cu mâneca; după cât am priceput eu, d-ta eşti preotul satului istuia pornit pe drumuri.

Preotul se uita mirat când la cruce, când la faţa omului.

— Am crezut să vi-i de trebuinţă, zise moşneagul, arătând crucea. Mi-o cioplisem pentru mine, dar mai am vreme să-mi fac alta...

— Faptă mare ai făcut, om bun... zise preotul luându-şi tichia de pe cap; la Dumnezeu nu se uită faptele bune. Iară eu am să scriu fapta asta aici la mine... (Şi arătă în partea inimii).

— Dumnezeu primească... adăugă moşneagul potrivind crucea dinapoia carului, la capul moartei. Mie îmi spune Nicolai Manai, sau mai pe scurt, Manai din Lisaura...

Oamenii străini se apropiară mai tare de car. Vorbeau pe şoptite, căci Nicolai Manai îngenunchiase lângă roată şi bolborosea o rugăciune. După câtăva vreme spuse ridicându-se:

— Vezi, eu sunt c'un picior în groapă.. şi arătă cu mâna par'că în urmă unde i-a rămas viaţa de până acum.

Preotul îi făcu semn:

— O vorbă, om bun...

Se retraseră amândoi la o parte. Debunăseamă că preotul l-a întrebat multe lucruri, despre tot feluri de necazuri care bântuia lumea. Iar după aceea Manai îi povesti întâmplarea cu clănţănirea dinţilor. Şi-i cerea un sfat:

— E de la Dumnezeu, părinte, lucrul acesta, sau de la cine-i?

Preotul îl asculta mirat:

— Frate, îi răspunse într'un târziu, am o pildă cu nişte prunci care se jucau odată cu focul...

— Aşa-i... răspunse Manai şi simţea că se clatină din toate încheeturile; copiii şi focul. Da... da...

— Iar despre băetanul acela care ţi-a dat Biblia, continuă preotul, nu pot spune nici într'un fel. Poate-i un om de treabă. Dar ai făcut rău că ţi-ai trimis fata pe drumuri.

— Ce să fac acum? Ce să fac?

— Aşteaptă semne... îi răspunse preotul şi îşi întrerupseră vorba, pentrucă se apropiau oamenii.

— O îngropăm azi? întrebă unul.

— Ar fi bine, spuse altul, pentrucă stă cu gura cascata şi dau muştele...

— Maine dimineaţă în zori... hotărî preotul.

Soarele coborîse dincolo de zare. Spre asfinţit tot cerul era brăzdat de nouri roşii. Oamenii priveau văzduhul şi unul zise:

— S'arată din nou că mâine are să bată vânt...

●

Peste noapte s'au strâns în jurul carului toate femeile şi copiii Lisaurei. Ardeau o mulţime de lumânări lipite pe crucea groasă de stejar şi pe marginea carului. Era tăcere adâncă în jurul moartei, numai printre care mugeau vitele, ţipau copiii.

Intr'un târziu, un bărbat din aceia străini se aşează pe proţap şi începu a spune un basm despre o fată care s'a întors acasă din Rai. Ceva mai departe, în întunerec, cineva se sfădea: „Stăm aici, când am putea fi acum cine ştie unde... Cum să pornim mâine cu soarele'n creştet?"... Gospodarul care povestea se întrerupse şi trase cu urechea spre sfadă. Clătină din cap şi continuă basmul: „...şapoi a ajuns la o apă mare cât vezi cu ochii. Şi cum să treacă ea apa aceea?"... Dar se întrerupse iarăşi, căci femeile s'apropiară în vârful picioarelor de car. Un copil a ţipat, crezând că s'a aprins fânul de sub moartă.

— Tăceţi... a spus o femeie.

Un fluture mare, negru, fâlfâia printre lumânări şi deodată s'a aşezat pe faţa moartei. „I s'a întors sufletul"... spuse un glas speriat. Dar fluturele sbură îndată şi se pierdu în întunerec. Bocetele începură tânguitoare, iar povestitorul, văzând că nu mai are cui spune povestea, se ridică de pe proţap şi se îndepărtă fără să-l ia nimeni în seamă.

Undeva în inima bivuacului s'auziră deodată ţipete, apoi un glas de bărbat răcnind: „Ce-i? Ce-i?"... se întrebau cei adunaţi la priveghiu. O femeie venea în fugă, cu basmaua în mână, strigând din toate puterile: „Vai... Vai... se omoară"...

Bărbaţi, femei şi copii părăsiră priveghiul şi moarta rămase singură între lumânări.

Se întâmplase pe semne un lucru grozav, căci tot satul călător striga, alerga. Apoi se văzură printre focurile mari patru bărbaţi cu cuţite în mâini, conducând spre carul preotului un băetan sborşit, cu faţa plină de sânge, cu mâinile legate la spate.

— Crucea şi Dumnezeii... suduia un gospodar sprinten, tot repezindu-se cu un cuţit lung spre spatele băetanului, dar cei patru gospodari îl repezeau la o parte.

— L-am prins în car, la muerea mea... striga în răstimpuri gospodarul cel sprinten. Lăsaţi-mă să-l judec eu...

— Ar trebui omorît, mucosul... spuse tare un bărbat din mulţime.

— Chiar acum... răspunse omul sprinten, repezindu-se printre cei patru cu cuţite în mâini. Ce are popa cu treaba asta?...

Dar fu repezit înapoi numaidecât.

— Ah, maica voastră golani... suduia el sculându-se.

Indată se ivi şi popa.

— Ce-i boscorodenia asta? întrebă el.

— Fratele nostru, începu unul din cei patru gospodari, a fost prins la muerea lui Ion Trişcaru.

Băetanul sta în faţa focului cu capul în pământ. Sângele îi curgea acum mai bogat, înroşindu-i cămaşa până la brâu.

— Şi cine i-a spart capul?... întrebă iar preotul făcând un pas spre băetan.

— Eu... sări Ion Trişcaru, uitându-se chiorîş la preot; i-am tras numai o muche de topor în moalele capului, dar ar fi trebuit să-i retez gâtul...

— Să fie adusă gospodina... porunci preotul.

— He... He... râseră câteva glasuri. S'o tot prinzi, dacă mai poţi, părinte... Fugea ca o vacă împunsă de strechie...

— Nici cu trenul n'o mai ajungi... făcură alţii.

— Apoi, rău ai făcut, flăcăule... spuse preotul tuşind. Asta îţi lipsea?

Băetanul vru să bâigue ceva şi smuncea din mâinile legate la spate. Cei patru fraţi ai lui se repeziră la dânsul şi unul îi trânti câţiva pumni între coaste.

— Ne-ai făcut de râs...

Gospodarul cel sprinten striga, agitând cuţitul la spatele lor.

— Lăsaţi-mă să-l judec eu...

Preotul ridică mâna:

— Ia mai taci, bade...

— Ce să tac? Se înfurie Ion Trişcaru; ce te-amesteci? Ce, l-am prins la femeia dumitale?...

Oamenii îl înşfăcară care de care, de mâneci, de gulerul cămăşii, trăgându-l în grămadă.

— Aista-i popă, mă boule. Să-ţi ţii fleoanca înaintea lui...

— Las' că şi muerea ta era poamă bună... îi spuneau alţii.

Ion Trişcaru se sbătea, sărea în sus, se isbea cu umărul în cei care-l ţineau.

— Să-mi daţi drumul... răcnea el. Lumînarea şi Precista voastră... Dar gospodarii îl târîră deoparte şi-l legară cu funii de roata unui car.

La lumina focului, preotul porunci către cei patru fraţi:

— Deslegaţi mâinile băetanului...

Aceştia şovăiră puţin, apoi îl deslegară. Băetanul îşi duse repede amândouă mâinile la cap şi-şi şterse obrazul de sânge.

— Făceţi-i drum... porunci preotul către gospodarii dela spatele lui.

— Du-te... spuse el către băetan.

Acesta, se clătină de câteva ori şi porni, ocolind focul. Bărbaţii, femeile şi copiii se uitau la dînsul tăcuţi, ferindu-se când trecea prin dreptul lor, să-i deschidă cale.

— Du-te unde te-or duce ochii... îi strigară cei patru fraţi.

— Să nu-ţi mai aud numele... strigă unul dintre ei ţinând în mână funia cu care fusese legat băetanul.

Iar acesta, plecă în noapte. Preotul, uitându-se în jar, gândea: „Oare n'am făcut rău?... Dar îşi dete seama îndată că betanul se va oploşi în vr'o casă de gospodar să-şi lege rănile, apoi se va întoarce, poate, înapoi în satul părăsit.

„Ţi-a trebuit muere?"... s'auzeau glasuri încărcate de rîs. „Huo... huo... huideo... Pe dânsul, măăă"... se auzea în partea de asfinţit a bivuacului. „Asmuţaţi câinii, mă"... strigau râzând, pe semne nişte băetani.

— „Săracul băiat"... spuse o femeie tânără, cu obrajii roşii ca două mere domneşti. Dar se făcu nevăzută numai decât, căci îşi dete seama de prostia ce-a făcut-o arătându-şi mila pentru flăcăul curvar, tocmai în faţa popei care tresări şi se uită la dânsa.

— Apoi pe asta o ştim noi... spuse un moşneag; că-i vădană, sărăcuţa...

La răsărit abea se zărea o pată albă.

— Indată înjugăm... spuse preotul, iar oamenii se împrăştiară care încotro printre care.

●

— Să-mi spui drept cum a fost. Că dacă nu, îţi scot măselele...

Manai se tot învârtea în jurul Samcăi aşezată pe prag cu mâinile în poală. Tăcea, par'că amuţise.

— Povesteşte odată... scrâşni el, apucând-o de braţ.

— Apoi, cum să fie? bîlbîi Samca într'un târziu. De văzut, l-am văzut, dar n'am vorbit cu dânsul...

— Precista... sudui Manai şi-şi trânti un pumn peste gură.

Intâi, când a văzut că intră în ogradă, i-a ieşit înainte şi mai-mai să plângă de bucurie. Dar fata l-a scos din sărite cu muţenia ei.

— Ii un păcătos, tată... spuse ea.

— A... făcu Manai. De unde ştii?

Ea vorbea repede şi-şi apăsa pumnul sub inimă. Din tot şirul acela de vorbe el înţelese că Samca a dat de urmă străinului cu brâu roşu într'un târguşor, l-a văzut intrând într'o casă, cu o femeie.

— Ei, şi pe urmă ce-a fost?

— Păi, ce să fie? continuă fata; eu am pândit prin crăpătura oblonului şi-am văzut cum femeia aceia i s'a aşezat pe genunchi şi după ce şi-a despletit coadele groase, îl cuprindea pe după cap cu părul ei şi hlizindu-se îi spunea „ţărănoiule"... Iar omul nostru (n'ar mai fi ajuns să treacă pe-aici!...) îi spunea să tacă şi-o tot sălta pe genunchi...

— Oh... gemu Manai sprijinindu-se de prispă. Am bănuit eu....

— Şi-apoi să vezi, pe urmă au venit ceilalţi doi şi eu m'am ascuns să nu mă vadă. Jur pe sfânta cruce că erau beţi amândoi şi se ţineau de mână să nu cadă...

— Poate n'ai priceput tu bine... o mai întrebă Manai; că de când te ştiu, eşti toantă ca o vacă...

— Apoi dacă nu crezi, mai du-te şi 'neta şi te uită... zise ea, izbucnind în plâns. „Norocul meu, săracul"... bocea ea. Era târziu după miezul nopţii. Pata cea albă dela răsărit se mărea. Manai apucă o leucă de lângă prispă şi prinse să-şi bată fata. Dar o bătu mai crunt ca oricînd, îi smulse din cap smocuri mari de păr şi-i călcă broboada în picioare.

— Puiţă... Puiţă... Par'că nu ştiu de ce te-ai dus? Ţi s'a făcut drag de buhaiul acela cu cingătoare roşie... Şi-o tot ghiontea cu vârful leucii printre coaste. Ea tăcu şi nu scoase nici măcar un suspin.

— Aşa era şi măta... spunea Manai. Mueri ticăloase, căţelele dracului.

Mânios din cale-afară intră în şură şi isbi câteva ghionturi sub pântecele vacii.

Samca ieşi repede din ogradă şi când ajunse pe deal la carul cu fata moartă, oamenii tocmai înjugau vitele.

— Gata groapa... spuse un flăcău oprindu-se cu hârleţul în mână dinaintea preotului.

— Injugaţi repede.... zise acesta.

Lumânările pâlpâiau pe sfârşite în boarea răcoroasă a zorilor. Samca se plecă spre moartă, îi sărută amândoi obrajii, apoi începu bocetul. „De ce nu-s eu în locul tău?" bocea ea, cu părul răvăşit, ţinându-se cu amândouă mâinile de marginea carului. Veniră şi alte femei şi bocetele treziră câinii până devale în inima Lisaurei.

Cel dintâi porni carul cu moarta, apoi rând pe rând celelalte care. „Grea cruce şi-a mai făcut bărbosul"... blestema băetanul care purta crucea lui Manai în urma carului, la căpătâiul moartei.

Satul călător mai poposi o vreme în dreptul ţintirimului dela marginea de răsărit a Lisaurei, până ce îngropară moarta. După aceea convoiul fără sfârşit se puse în mers, să minuneze alte sate, alte locuri.

Samca se amestecă printre vitele şi roţile satului pribeag şi părăsi Lisaura.

●

Din ziua aceea Nicolai Manai începu să-şi sape fântâna sub şură, în pivniţă. Lucra în întunerec la flacăra cât sâmburele a unei lumânări de ceară lipită de peretele de lut. Vecinele se mirau că nu-l mai văd prin ogradă şi una din ele îşi trimise într'o zi copiii să vadă ce face acolo Manai. Copiii s'au întors speriaţi. „Se vede numai o lumânare în pivniţă"... spuseră ei tremurând. „Doamne fereşte"... îşi zise vecina stupindu-şi în sân. „A căpiat moşneagul"..

lar Nicolai Manai săpa zi şi noapte cu înverşunare căci apa din adâncul pământului îi vâjâia în auz. „Indată te scot la iveală, vorbea el cu şuvoiul din sânul lutului. Muncea pentru isbăvirea sufletului. Căci ce faptă mai bună poate săvârşi un om în zilele lui, decât să sape o fântână? „Prostule... îl sfădeau gândurile, pe când săpa; cine are să vie să bea apă de sub şura sa?"... „Nu-i aşa... răspundeau alte gânduri; după isprăvirea fântânii am să dărâm şura şi-am să deschid cărare prin grădină să vie tot satul să s'adape la mine în ogradă"... Şi el săpa înainte, cu toate că malurile se prabuşeau şi-i astupau groapa. Se smintise mintea lui, oare? Debunăseamă că se smintise, de vreme ce grăia tot timpul cu ţerna şi mai ales cu hârleţul pe care-l sfădea ca pe-o fiinţă. „Hai, prostule; hai, intră adânc"... şi apăsa cu laba piciorului, muşcându-şi buzele până la sânge.

Uneori, odată cu seara, ieşea de sub şură suflecat până peste genunchi, plin de lutul galben. Barba îi atârna în neorânduială îngreuiată de lutul care-i prindea firele unul de altul. Clipea des din ochii ascunşi în sprincenele stufoase, până se deprindea cu lumina deafară. Se învârtea o vreme pe lângă casă şi cobora din nou în pivniţă, cu lumânarea aprinsă în mână. Târziu, pe la cântatul cocoşilor de miezul nopţii, ieşea din nou şi se 'ntindea pe prispă. Intr'o noapte i-a spus un glas la ureche: „Degeaba. Sufletul tău îl pierdut, tremuriciule... Unde-ai fugărit-o pe Samca?"... „Eu n'am fugărit-o"... se tângui învăluit de ziua albă. „Unde-i Samca?"... se întrebă el toată ziua aceea, în adâncul pivniţei. „De s'ar întoarce, i-aş pupa picioarele"...

Stătu multă vreme sprijinit în hârleţ, uitându-se drept la flacăra lumânării. Işi dădu seama cât îi de bătrân şi încărcat de răutăţi şi par'că în catrinţă cu beteală şi în cămaşă cu flori. Clipea din ochi şi vedenia se risipea. După aceea săpa cu mai multă îndârjire.

„Păcătosule"... îi spuse glasul a doua noapte. „Degeaba sapi. Are să cadă malul peste tine"...

De data asta Manai cunoscu prin vis glasul străinului cu brâu roşu. Sări de pe prispă şi apucă hârleţul pus la căpătâi. „Tâlharule... Stai, tâlharule"... Şi părându-i-se că tânărul aleargă spre poartă, Manai aruncă hârleţul în urma lui.. „Am să te ologesc"... scrâşni el.

Iar pe urmă îşi dădu seama că nu-i decât un vis şi plânse pe prispă, cu capul sprijinit în mâini. „Vai mie păcătosul"... se tânguia el cu glas tare. Lumina răsăritului năvălea peste acoperişuri, iar el se grăbi să intre în pivniţă.

„Manai a plâns o zi pe prispă"... spuneau vecinele uitându-se îngrijorate peste gardul gospodăriei lui. „Mi se pare mie că-i pare rău că şi-a fugărit fata"...

„Da de unde?... răspunse alta; fata lui s'a înţeles cu un flăcău din acei pribegi şi-a fugit cu dânsul"... „Dumnezeu ştie... spune a treia vecină; păcat de moşneag, cât despre fata lui, era o poamă bună"...

„Ai fi bucuros dacă n'aşi întoarce acasă?"... îl întrebă Samca în vis a cincea noapte. Drept răspuns Manai începu a plânge.

Intr'o zi, pe când săpa ca de obiceiu, simţi că deasupra lui la deschizătura pivniţei, stă în lumină un om şi se uită la dânsul. Dar nu avu curajul să se uite în sus, ci se opri din lucru şi se chirci în lutul cleios. Auzea deasupra lui, afară, nişte fâşâituri ca de plante în vânt, iar gura pivniţei se întuneca. „Mă pândeşte"... se gândi Manai cutremurându-se şi foşnetele de-afară se înmulţeau.

Intoarse totuşi capul să se uite în sus şi acum nu mai era vis: In picioare, la deschizătura pivniţei sta flăcăul înalt cu brâu roşu, în ploaia bogată care-l udase până la piele.

— Samca, strigă el înspre casă; l-am găsit pe tată-tu... Fata veni în fugă, se opri lângă străin par'că s'o ocrotească. Bulbuci mari, înspumaţi, alergau pe de-asupra şivoaielor din ogradă. Suflecat până mai sus de genunchi, străinul sta, drept, în ploaia repede. Nu se mai vedeau nici pomi, nici acoperişuri. Văzduhurile foşneau în puterea vânătă a apelor care cuprinseseră totul. Glasul puternic al ploii se împletea cu chiotele, cântecele şi plânsetele de pe toate prispele satului.

„Plouă... Plouă... Plouă..." s'auzea din toate părţile. In vecini găgăiau gâştele. Samca sta lângă omul străin şi se înfiora în răstimpuri.

Dar Manai nu mai ieşea din pivniţă. Urcă scara până la jumătate şi stătu aşa un timp.

— Hai mai repede... îi strigă Samca; să te bată ploaia... Ieşi în sfârşit afară şi aruncă hârleţul înapoi în pivniţă.

— Da' bine c'aţi venit... spuse el uitându-se spre Samca şi spre omul străin.

Şi îndată îşi uită de dânşii.

Porni să umble prin ogradă cu capul gol, cu cămaşa descheiată la piept. Vântul răcoros împrăştia valurile ploii, le repezea în toate părţile. Nicolai Manai se opri în mijlocul ogrăzii.

— Ploaia asta îi topeşte inima... spuse străinul către Samca.

— Cât eşti de ud, bădiţă... îi răspunse fata, întorcându-şi toată faţa spre dânsul.

— Asta-i cununia noastră... râse străinul.

EUSEBIU CAMILAR

Se lasă noapte

Ascultă, prietene, cum urlă 'n depărtare
stihiile văzduhului, vâlvoi.
Cum gem, chefnind ne'nduplecate, peste zare,
în goană nesfârşită după noi.

N'auzi cum timpul curge, sec, aceiaş oră,
în lutul chinuit de aşteptări?
Şi nu simţi cum, încet, murim sub aurora
ascunşi în noi, tăcuţi, şi în uitări?

Se lasă ceaţă peste suflete 'noptate,
cum toamnele pustii peste păduri.
Grav, gândul urlă 'nsângerat după dreptate,
prin culmile bătute de panduri.

Să bem otrava ce-am turnat-o în pocale
cât viaţa 'n sânge curge încă viu;
şi, dârji, să strângem suflete'n nesomn pe cale
pân' nu e încă prea târziu.

ALEXANDRU MODREA

Note italiene

„A ŞASEA PUTERE..."

Un articol al Ducelui Benito Mussolini, publicat în 21 Februarie 1913, în jurnalul său „Avanti", pe vremea când era un tânăr şef socialist, în care-şi puseseră speranţele mii de lucrători italieni.

„A şasea putere este Revoluţia, scria el, care, după o lungă tăcere şi o lungă retragere, este acum (în una mie nouă sute treisprezece), rechemată la acţiune de criza comercială şi sărăcia mijloacelor de trai u. Dela Manchester la Roma, dela Paris la Varşovia şi la Pesta, ea este prezentă peste tot, ea-şi ridică fruntea, se trezeşte din somn. Există multiple simptome de întoarcerea sa la viaţă, vizibile peste tot în agitaţia şi neliniştea de care sunt apucate clasele proletare italiene. Numai un semnal aşteaptă „a şasea putere", cea mai mare din Europa, ca să apară îmbrăcată într'o armură strălucitoare, cu spada în mâini, precum Minerva ieşind din creştetul lui Jupiter Olimpicul. Acest semnal va fi dat de războiul european iminent".

Comentând aceste linii îndrăzneţe, în volumul său intitulat „Présentation de l'Italie", (Grasset, Paris 1939), publicistul Fernand Hayward continuă :

„Dacă războiul şi intervenţia Italiei au reuşit să întoarcă pe Mussolini dela socialism, dacă partea pe care el a luat-o la campanie, luptând în prima linie, îi dete o cunoaştere mai clară şi mai reflectată încă, a postulatelor unui naţionalism bine înţeles, revoluţia fascistă s'a născut printr'o conjuncţie a voinţii profunde a mulţimii italiene, şi o nevoilor mulţimii acesteia, din imensa decepţie care urmă împlinirii atâtor sacrificii, şi cuceririi victoriei".

DELA PITORESC LA ARHITECTONIC

O butadă a Ducelui raportată de acelaş : în faţa unui cartier muncitoresc lăudat de spiritele superficiale ale conlocuitorilor, pentru pitorescul său : „Acest pitoresc pe care-l detest!"... Nu trebuie nimic mai mult ca un om să fie tratat de Beoţian, de către cei care se agaţă cu încăpăţânare de amintirile romantice ale unui trecut pentru totdeauna abolit. Dar, continuă F. Hayward, dacă reflectăm un moment la imensa sumă de frumuseţi cu care regeneratorul Italiei şi-a impodobit ţara, independent de partea practică şi socială a operei sale, ne dăm seama îndată că pitorescul batjocorit şi combătut de el, nu e decât un pitoresc de decor teatral, de carte postală ilustrată, bun să încânte pe negustorii în voiaj de nuntă, pitorescul luminii jucând pe zdrenţe şi mizerie; pitorescul ghitarei şi mandolinelor leneviei unor „farniente".

Această condamnare a pitorescului, după cum bine remarcă publicistul citat, este numai aparentă. E vorba doar de înlocuirea unui pitoresc prin altul. Rădăcina termenului pitoresc, îl leagă de arta picturii. Nu picturalul e condamnat, ci gustul care selectează subiectele picturii. Atâta timp cât se va rămâne la idealul superficial, pur vizual, al unei suprafeţe bine colorate, variat şi sclipitor, indiferent dacă echivalentul real al petelor de culoare ce ne delectează văzul, ar fi buboane verzi şi vinete de lepră, purulente, sau zdrenţele îmbâcsite de necurăţenii, ale unei lipse totale de civilizaţie. E aici protestul unei lumi noui, faţă de felul de a simţi, tradus în ideal estetic, al unei foste lumi, prăbuşite prin propria ei superficialitate care-i fură viabilitatea.

Omenirea va trebui să se înveţe treptat a aprecia mai puţin freamătul baroc al unor tulburări superficiale, cât linearitatea elegantă, geometria limpede, logica nouă a unei civilizaţii de tip monumental.

Trecem dela un ideal epidemic la unul adânc, de structură. Dela pitorescul suprafeţei jucăuş colorate, la seriozitatea unei îmbinări arhitectonice raţionale şi utile.

SORACTES

Note româneşti

„VIAŢA LITERARĂ"

A apărut „Viaţa Literară" cu data de Duminică, 11 Mai (Nr. 4, anul 15).

Colaborează : I. A. Bassarabescu, George Murnu, Const. Râuleţ, Radu Boureanu, Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, Emil Giurgiuca, Aurel G. Stino, Ionel Neamţu, Al. T. Miu, Barbu Brezeanu, Vlaicu Bârna, Traian Stoica, Pericle Martinescu, G. Atanasiu, G. Dem. Pan şi I. Valerian.

Numărul mai aduce trei scrisori dela St. O. Iosif, Okeanos (d. Cârcîob). O interesantă convorbire cu d. G. Brăescu. La ce lucrează scriitorii. Cărţi noui. Desene de Neagu.

DR. ŞERBAN LUNGU : EDUCAŢIA NAŢIUNII

D. prof. dr. Şerban Lungu, asistent la Universitatea Daciei superioare, a făcut să apară de curând un studiu despre „Educaţia Naţiunii".

Studiul cuprinde o serie de patru volume, dintre care a văzut lumina tiparului, deocamdată primul, subîntitulat „Fundamentele". Aci d. Lungu a abordat un întreg complex unitar de probleme care definesc însuşi destinul neamului românesc.

Educaţia Naţiunii e privită din punct de vedere ştiinţific şi îmbrăţişând toate problemele spirituale cu seriozitate d. prof. Şerban Lungu dă pentru întâia oară la iveală o expunere sistematică a orientării noastre pe poziţiile de bază, pe temeiuri reale şi pe fundamentele realităţii naţionale. „In popor şi prin popor, educaţia trăieşte şi capătă sens şi valoare. Ca funcţiune originară de înrâurire sufletească şi spirituală în comunitatea poporului, ea contribue direct la creşterea şi desvoltarea acesteia spre a deveni conştient de sine şi puternic, — spre a deveni naţiune".

In introducere d. prof. Lungu vorbeşte despre problema fundamentală — arătând într'un subtitlu criza vieţii contimporane şi într'un alt capitol făcând o scurtă privire istorică, vorbeşte despre încercări teoretice streine în comparaţie cu cele româneşti.

In partea doua, autorul suscitat vorbeşte despre popor ca totalitate organică în devenire şi termină cu un capitol special închinat educaţiei şi culturii poporului.

D. GENERAL GEORGESCU-PION

a scris o broşură sugestivă intitulată „Ce aminteşte Comandantul marei unităţi din poarta Someşului".

Acest mic volum cuprinde „amintiri despre noi şi oastea noastră în legătură cu evenimentele şi stările sufleteşti ce ne-au atins şi pe care le-am trăit de la 17 Martie 1939 — la Martie 1941".

Prin lucrarea de faţă generalul Georgescu Pion a reliefat cu măestrie şi căldură sufletul şi moralul armatei române, piatră de hotar grăitoare în acest colţ al Europei.

REORGANIZAREA CONTENCIOSULUI ADMINISTRATIV ROMÂN

D. prof. univ. Jean H. Vermeulen unul dintre cei mai bine pregătiţi teoreticieni ai dreptului public, a scris de curând un preţios studiu despre „Reorganizarea Contenciosului Administrativ Român".

Problema aceasta a preocupat pe foarte mulţi specialişti, însă niciunul nu i-a dat importanţă şi nici unul nu a pus problema atât de judicios ca d. Vermeulen. Considerăm studiul acesta ca o preţioasă lucrare pentru dreptul public românesc.

Intr'o viitoare reorganizare a contenciosului nostru administrativ, lucrarea de faţă trebue să reţină toată atenţia legiuitorului.

N. C.

Revista „Aspecte Literare"

In curând va apare revista de critică şi informaţie „ASPECTE LITERARE".

Grupul revistei îl constituesc d-nii :

George Dorul Dumitrescu, Al. Al. Leontescu, C. N. Negoiţă, Matei Alexandrescu, Pericle Martinescu, Mihail Straje, Gh. Cardaş, G. Calboreanu.

Revista va avea o apariţie bilunară, oglindind în paginile ei întreaga mişcare literară.

CONST. CALAFETEANU : ISTORIA LITERATURII FRANCEZE

Apariţia unei Istorii a Literaturii franceze în româneşte, constitue un eveniment literar şi ştiinţific.

Domnul prof. Const. Calafeteanu ne prezintă o lucrare originală şi de mare însemnătate pentru cultura românească. Ea este rezultatul cercetărilor domniei-sale, a studiului textelor cât şi a felului prezentării, căci autorul, lăsând la o parte frazele pompoase şi caracterizările inutile, ce s'au dovedit superficiale pentru cei care citesc manuale de literatură, caută datorită textului *„să ajungă prin studiul exemplelor la studiul literaturii"*.

Fiecare autor este analizat prin textul comentat. Numai în felul acesta, spune autorul, o Istorie a Literaturii Franceze în româneşte poate folosi.

Domnul prof. Const. Calafeteanu, aduce în felul acesta un real folos societăţii româneşti, şcolarilor şi studenţilor, care doresc o serioasă orientare şi o largă documentare asupra literaturii franceze.

FOI VOLANTE

FRIZE

Cu şapte ani în urmă la Braşov... Cuvântul pe care l-am pus în fruntea acestei note fugare, se ridica pe orizontul provinciei literare de atunci, ca o nădejde nouă şi albă.

Mihail Chirnoagă şi Aurel Marin, tineri sublocotenenţi pe vremea aceea, risipeau în cele patru vânturi un elan şi o generozitate pe care mi se pare că ei înşişi le-au uitat. Bietul Neulae Cantonieru mai credea încă în viaţă, agonizând lent pe promenada oraşului, iar scriitorul mai jos semnat era elev în clasa a cincea a liceuui Şaguna. Revista a apărut. Şi niciodată n'o să uit cu câtă uimire îi priveam pe aceşti trei muşchetari, agitându-se, muncind şi animând — reuşind să înfăptuiască una din mândriile provinciei literare. Minuscula tipografie — nici acuma nu pricep dece se numea „Şoimii Carpaţilor" — cu maşinile ei rudimentare şi cu eterna plictiseală a lui Antal, patronul chel şi anost, scotea la lumină în fiece lună câte un caet plin de inimă şi de talent. Şi cu fiecare număr Chirnoagă era mai mândru, Marin mai blazat şi Cantonieru mai bolnav. Revista aceasta într'adevăr se se tipărea cu sânge. Plămânii bietului Cantonieru s'au irosit zile de-arândul în maghernita care era şi legătorie şi tipografie şi zincografie şi sală de maşini. Dar poatecă tocmai deaceea existenţa ei de un an şi ceva înseamnă în viaţa atâtor şi atâtor scriitori tineri o pârtie de lumină.

Veneau cu duiumul scrisorile, doldora de poesii. Ţiu minte epistolele lui Mircea Pavelescu ,proectele lui Mircea Streinul, timiditatea caligrafică a lui Al. Călinescu — mort şi el, — elanul frânt devreme de aceeaşi moarte al lui Silviu Roda, cărţile poştale ale lui Ion Sofia Manolescu, slova rotundă a lui B. Iordan. Fiecare din ei aducea în casa „Frizelor" care-i primea cu uşile larg deschise, câte o frântură de azur şi ca într'o retortă, aurul se aduna la fund...

„Frize" a fost o haltă, un popas. Azi e o mică şi sporadică editură de poesie pe care o animă acelaşi de întotdeauna Mihail Chirnoagă. Dar mai presus de toate „Frize" este pentru mine o lecţie şi un simbol în care nici o clipă nu am încetat de a crede cu tărie, privind cum au murit şi iar au murit zeci şi sute de foiţe în ultimii ani. Fără urmă. „Frize" va trebui să invieze într'o bună zi, pentrucă simbolurile nu pier. Frânturile acestea, dealtfel, nu vor să fie decât o schiţă pentru un portret complect al anilor de-atunci, dar până să scriem acele rânduri, noi visăm o nouă revistă, cu filele la fel de albe şi de lineare, cu duhul aceluiaşi elan străbătându-i paginile toate.

Şi poatecă împreună cu noi, într'un colţ de ţară, cineva visează la fel !

VLAD ALIMAN

DE VORBĂ CU DINU LIPATTI

Când am intrat pe poarta căsuţei — odată rose, acuma crême — din colţul Bulevardului Lascăr Catargiu — pe lângă care trec Duminica băbuţele şi copiii cari merg la Biserica Sf. Visarion, m'am întrebat cu multă teamă, dacă voiu putea scoate la capăt misiunea ce mi-o propusesem.

Câteva minute se scurg greu, deşi nu-i nimic auster în atmosfera caldă a salonului, în care ocupă, bine înţeles, loc de cinste — pe un fel de estradă, — pianul, în tovărăşia unui armonium.

Acest salon, ce seamănă cu o sală de muzică a unui mic palat, în care — cu mulţi ani în urmă — fenomenalul copil — şi apoi adolescent — Dinu Lipatti, şi-a cântat primele compoziţii în faţa prietenilor, atât de mândri de el şi mai ales atât de încrezători în realizările lui.

Mă 'ndrept spre pian, pe care-s aşezate între bibelouri, fotografiile „de familie".

Regret că nu le-am putut studia mai mult — pentru a le putea face o schiţă cât de estompată — din cauza apariţiei gazdei, care mă invită să iau loc pe scaunele „stil Biedermayer".

Privirea senină a domnului Lipatti îmi alungă tracul de care vorbeam, astfel că 'ncerc să-mi reamintesc care era întrebarea numărul unu, de pe lista chestionarului pe care mi-l făcusem în gând.

Cum formula cu „termeni tehnici muzicali" la care meditasem mi se părea nepotrivită, cer câteva referinţe despre timpul petrecut la Paris, unde artistul nostru şi-a perfectat studiile începute în ţară.

— „Lecţiile pe care le-am început cu Cortot imediat după sosirea mea la Paris, s'au alăturat fericit studiilor muzicale de bază pe care le datoresc numai domnişoarei Florica Muzicescu şi d-lui Mihail Jora".

Nu aflasem nimic nou. Ştiam că domnişoara Florica Muzicescu e o competentă îndrumătoare de talente pianistice şi o personalitate muzicală foarte bine cunoscută.

Cât despre discipolii d-lui Mihail Jora, putem spune fără teamă de a exagera, că ei reprezintă în şcoala românească de compoziţie, recunoscuta elită a generaţiei tinere.

Mai aflu însă că aproape în acelaş timp, d. Dinu Lapatti a luat lecţii de compoziţie cu Nadia Boulanger, Paul Dukas şi incidental cu Strawinski şi tot la Ecole Normale de Musique, cu Charles Munch.

— *„Dece cu d. Munch, care, dacă nu mă'nşel, dă lecţii celor ce vor să devină dirijori ?*

— „Dirijatul, ne explică misterul d. Lipatti, a fost una din marile mele dorinţi pe care aş fi vrut s'o realizez.

Irealizabilă însă, deoarece mi-am dedicat tot timpul pianului şi compoziei, şi aşa destul de greu de echilibrat împreună.

Şi, dirijatul mi-ar răpi timp prea mult".

Nu ştiu dece am credinţa că vom asculta totuşi, într'un viitor mai mult sau mai puţin apropiat, un concert dirijat de d. Dinu Lipatti.

— „Prin intermediul lui Cortot", continuă d. Lipatti, „am avut cinstea să cânt în saloanele ducesei de Polignac, marea protectoare a atâtor artişti din ultimul sfert de veac. Aici am legat prietenii cu numeroşi muzicieni ca Francescatti, Marchevici şi mulţi alţii".

Numele ducesei de Polignac nu-mi este necunoscut. Nu numai mie, dar şi tuturor acelora cari deschizând o partitură a lui Déodat de Severac sau Gabriel Fauré, au putut citi dedicaţia „Hommage à Madame de Polignac".

Dela săptămânalele serate muzicale date de această reprezentantă a aristocraţiei franceze, astăzi trecută de şaptezeci de ani, n'au lipsit nici una din celebrităţile afirmate sau în devenire, în trecere prin Paris.

Multe dintre ele probabil că îşi amintesc cu multă duioşie de vreuna din serile de acum cine ştie câţi ani când, foarte tineri şi mai ales entuziaşti, cântau, înecaţi de emoţie, în faţa figurilor parisiene şi străine cele mai reprezentative, reunite la d-na de Polignac, o compoziţie sau interpretare, în stil personal, o pagină ilustră...

„Când aţi cântat prima oară în public ?

— „Familia pretinde că am avut primele emoţii, în faţa publicului ce asista la concertul de binefacere, dat de Soc. „Principele Mircea" în sala Ateneului.

— *„Ce vârstă aveaţi ?*

— „Patru ani.

E rândul meu să zâmbesc imaginându-mi-l pe acel Dinu Lipati, cu moţ roşu în cap şi cu obrăjorii pictaţi de diferitele nuanţe de „ruj" pe care conţele din comitetul de atunci, azi mame respectate, le-au lăsat cu mult entuziasm pe faţa îmbujorată a copilaşului-minune.

Cei cărora le ajung sub ochi aceste rânduri, îşi vor reaminti desigur — cu regretul anilor cari au trecut, de răsfăţatul cărula i-au dăruit, în numele comitetului, un căţel.

Dar nu unul din porcelan ce ar fi avut acum loc de cinste pe pian, ci un animal credincios, care-a murit de mult.

Poate că şi bibeloul s'ar fi spart...

Aceste fapte şi imagini retrospective fiind părăsite, ne sunt împărtăşite impresiile primului său concert „veritabil" şi anume cel dela Ateneu, când sub bagheta maestrului Alfred Alessandrescu, a cântat cu „Filarmonica", Concertul de Liszt.

Acţiunea se petrece în 1933 ?

— „Da, în acelaş an în care am cântat la Concertul Internaţional dela Viena".

Atât. Domnul Lipatti este de o modestie care mă revoltă.

Dacă nu m'aşi fi informat din timp, aşi fi omis din reportaj interesantul amănunt că la acest concurs reprezentantul României a luat premiul al doilea din 200 concurenţi între 16 şi 30 ani.

In juriu era şi Cortot care a descoperit dela primele acorduri sensibilitatea muzicală a adolescentului de şaisprezece ani.

Un an mai târziu, Cortot îl ia în clasa sa, pentru ca după doi ani, să susţină câteva din turneele d-lui Lipatti în Europa.

Se aranjase chiar un turneu în America de Sud. S'a amânat însă.

— *„Sunt convinsă că regretaţi, această călătorie interesantă ?"*

— „Intr'o oarecare măsură, căci mi-ar fi răpit prea mult din timpul necesar studiului.

„Totuşi, păstrez amintiri nesterse dela concertele pe care le-am dat în Elveţia, la Geneva Montreux, Aix la Bains, — la conservatorul Santa Cecilia — sau la recitalul din Bruxelles care a fost radiodifuzat. Fiindcă am vorbit de ele, nu-mi amintesc să fi cântat la nici unul cu mai multă plăcere vreuna din compoziţiile mele, decât cele trei dansuri pentru două piane pe care le-am executat la Leman, cu Jean Français — unul dintre cei mai spirituali compozitori ai muzicei franceze".

— *„Fiindcă vorbiţi de meleaguri străine, proectaţi să le mai vedeţi, în cadrul unor eventuale turnee ?*

— „Desigur, voiu cânta în curând în principalele oraşe ale Germaniei. In aceiaşi ordine de idei mi s'au propus în străinătate şi câteva înregistrări de discuri.

Am refuzat însă".

— *„Dece ?"*

— „Fiindcă un ascultător prea exigent, punând placa de mai multe ori în şir, ar fi putut surprinde nuanţe care, poate, n'ar ti corespuns în întregime idealului meu de interpretare".

— Pentru a-i putea reaminti că extrema sa modestie nu-i deloc nimerită, am îndreptat discuţia spre compoziţiile domniei-sale :

— *„Care-a fost prima lucrare pe care aţi editat-o ?*

— „Concertino, pentru pian şi orhestră".

— *„Dintre nenumăratele suite, sonate, dansuri, sau compoziţii răzleţe, care aţi dori mai mult să vadă lumina tiparului ?*

Autorul ne răspunde înflăcărat : Ultima mea lucrare : „Fantezia, pentru pian, în cinci părţi.

— *„Ce puteţi să ne spuneţi despre această compoziţie ?*

— „In introducere distingem două elemente generatoare ale întregei lucrări. Primul, cu caracter nostalgic, al doilea aprig, îndrăsneţ, sbuciumat.

Urmează două mişcări, ce compun, cu introducerea, prima parte. Finalul tinde către forma sonată şi duce la amplificarea expresivă a motivelor de bază".

Observaţi vă rog, cât de laconic mi-a vorbit despre lucrarea ce a entuziasmat pe toţi cei ce au fost Luni seară la Ateneu.

Eu îmi permit să mă întreb, după ce l-am ascultat pe d. Lipatti, executându-şi „Fantezia" care, dintre emeriţii pianişti cari au fost în sală, vor avea curajul să execute această piesă, atât de severă, ca exigenţe tehnice şi de interpretare ???

— *„Aţi compus-o de mult ?"*

— „In Mai, anul trecut, la Fundăţeanca".

Privesc nedumerită, la auzul acestui nume necunoscut.

Aflu, însă, că acesta-i numele moşiei pe care d. Lipatti o are în judeţul Dâmboviţa. Aici, într'un cadru cu care natura a fost darnică, au fost puse pe note, cele mai multe din lucrările sale.

— *„Nu vă sunt incomode călătoriile cu trenul, spre această destinaţie ?"*

Pulsaţiile ritmice obstinate ale trenului îmi permit de a mă gândi mai departe, creindu-mi uneori plecări spre diverse idei muzicale.

Insă, drumul la Fundăţeanca, îl parcurg la volanul automobilului meu".

Dacă aşi fi fost ziaristă americană, aşi fi putut umple câteva coloane al căror titlu ar fi fost : „D. Lipatti şi sporturile", sau „Sporturile văzute de un artist"...

Mă mulţumesc să spun că automobilismul e sportul preferat al distinsului nostru muzician, pe care mecanica îl interesează în mod deosebit...

Minutele care-mi fuseseră acordate cu atâta bunăvoinţă, se dublaseră.

Vedeam deja, figura mai mult decât distantă a profesoarei mele de pian, care dacă obicinueşte să-şi scoată ceasul dela mână, pentru a-l plasa mai vizibil, nevrând a mă „reţine" nici un minut mai mult, „peste oră", şi care nu-mi admite întârzieri.

. . . . . .

Era Vineri şi aveam lecţie de pian.

ADRIANA NICOARĂ

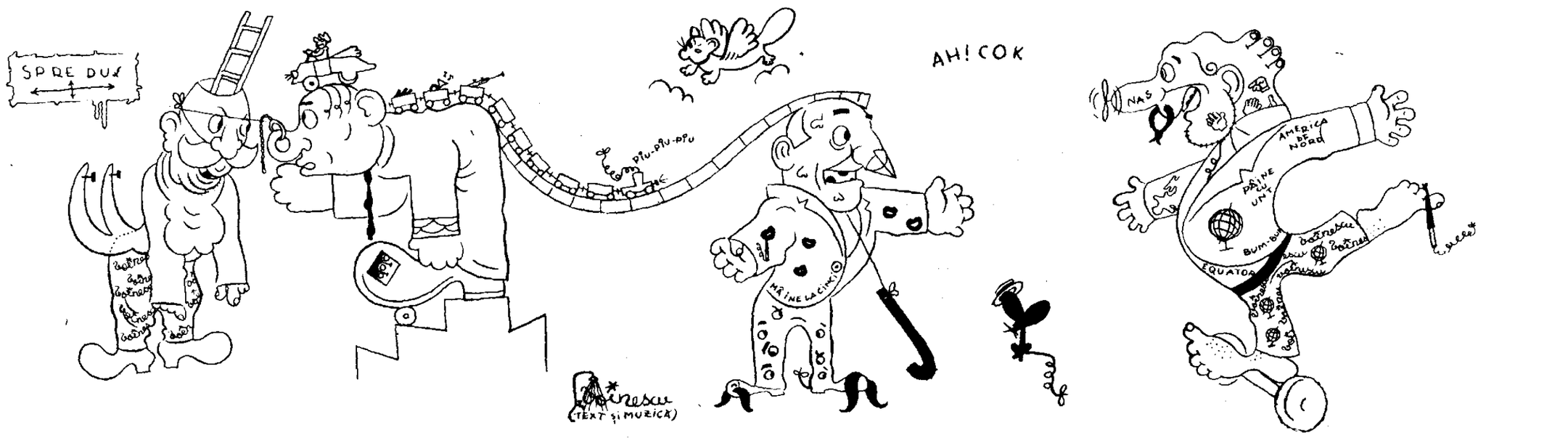

— Doctorul nostru e, cu siguranţă, nebun !

— De unde ştii ?

— L-am auzit adineauri spunând asistentului : „Deabia aştept să ajung acasă şi să fac un duş !

— Mă iertaţi: Nu sunteţi dv. Peninsula Iberică ?

— Intocmai !

— Insfârşit ! ! Eu sunt manualul de geografie din care v'aţi pierdut !

Bălcescu, în pribegie, pe căile Ardealului

de C. N. NEGOIȚA

Răscoala eșuase, dintr'o mulțime de pricini, printre care lipsa oricărui sprijin din afară, deși făgăduințe au avut capii mișcării din toate părțile.

Bălcescu mai făcu o încercare disperată, trimițând o câtime de oaste lui Magheru, pe care-l sfătuia foarte hotărît să se socotească dictator, urmând a fi și conducător al revoluției, după înlăturarea locotenenței domnești...

Dar peste trei săptămâni n'a mai rămas nimic din mâna aceia de oameni, care trebuia să poarte sus flamura libertății, a frăției întru dreptate. Impotrivirea din Dealul Spirei a rămas deci zadarnică.

Nicolae Bălcescu, frații Golești, Bolliac și frații Brătieni erau duși, cu sila, la Giurgiu, de unde o corabie turcească urma să-i transporte către Orșova.

Ați mai văzut, până acum câțiva ani, în porturile noastre dunărene, acele rudimentare vase pentru cărat nisip sau pietriș, vaste bărci, cu trei sau patru metri ridicate deasupra apei? Sunt vechile ceamuri sau ghinii, în care călătoresti sub arșița soarelui, fără un pic de umbră, expus la vânturi și la ploile repezi care te moaie până la piele.

Așa au călătorit tinerii exilați, hrănindu-se numai cu pâine neagră și uscată, până ce au pus piciorul pe uscat, la Semlin, unde păzitorii, știind că prizonierii n'ar mai aduce vr'o vătămare, le-au redat însfârșit libertatea.

POPASUL DELA BELGRAD. CONFEDERAȚIA STATELOR ORIENTALE

La 15 August, Bălcescu își îngăduia o odihnă, după atâta trudă, dar ca să se reculeagă, neuitând sfânta misiune pe care o îmbrățișase; să conducă, chiar când nu se mai afla pe pământul scump al patriei, mișcarea ce păruse adormită pentru o vreme.

Aici îl așteptau scrisori din țară. Intocmește răspunsuri grabnice, cu sfaturi și îndemnuri. Pentru el, numai partea dintâi a revoluției fusese irosită. Așa scria doar prietenului său I. I. Filipescu, în epistola care sfârșește cu aceste cuvinte:

„Deocamdată drumul e liber prin aceste locuri; în fine, cu bunăvoință și curaj, toate drumurile sunt libere, și duc drept la Roma, cum se spune. Știu că nu-ți lipsește curajul, și deaceea te îndemn a veni cât mai curând. Caută să ți se dea vre'o însărcinare pe acolo, spre a putea trece hotarele Serbiei. Curaj! Totul nu e pierdut! **Numai un act s'a sfârșit; al doilea, ca de obicei, este cel mai frumos și cel mai patetic**".

Curaj! In izolarea și nesiguranța în care trăia, inima lui neînfricată, bărbăția ce i-a fost darul minunat cu care firea îi înzestrase personalitatea, n'au șovăit o clipă. Și mai avea puterea și rezistența să ridice moralul celor cari se dovedeau slabi sau deadreptul speriați de imprejurările de atunci!

Dar ținta sa rămânea pururea Transilvania, acolo unde vedea cuibul pasiunilor mari pentru țară, dorul de libertate și comoara vredniciilor românești.

Vorbea înflăcărat tovarășilor de înstrăinare. Mâna lui se îndrepta mereu către munți, către locurile unde Iancu și Acsentie purtau, cu vitejească ardoare, lupta împotriva robiei.

Călătoria urmează prin Sibiu, apoi prin Brașov. Dar poliția austriacă veghiază, așa că trebue să îmbrace vestminte sărmane, ca vânzător de blide, de strâchini și linguri.

Iarna o petrece la Belgrad, unde rămâne și la începutul anului 1849. Cu ochii însă într'una spre Ardeal... „Eu știu, — scria lui Ion Ghica, — că dela Semlin, după ce am scăpat din mâinile Turcilor, m'am întors în Transilvania, ca să studiez mișcarea Românilor de acolo, și din Banat. Nu vreau să merg înainte, până n'oi vedea cu ochii, ce avem să așteptăm dela Românii de dincolo". (Dec. 1848).

Dacă răscoala din Țara Românească amorțise, nădejdea și-o punea acum în Iancu și oamenii lui. Cel puțin acolo să iasă biruința și să triumfe „naționalitatea", cum se spunea în acea vreme.

Se mai gândi și la alcătuirea unei armate, dacă ar fi cerut ajutorul căpitanilor din Ardeal și Principate.

Visul nu se oprea însă aici. Din corespondența pe care a întreținut-o cu contele Zamoiski, reese că Bălcescu găsea potrivită o confederație a popoarelor democratice din Răsărit. Ungurii ar fi trebuit să se înscrie în marea reuniune a statelor din Orient, pentruca să scape de primejdia slavă. Un stat federativ numai ar fi putut să se împotrivească silnicilor panslaviste.

INCERCARI DIPLOMATICE

Neastâmpărul, când știa că locul său ar trebui să fie în țară, nu printre oameni care-i erau numai vrăjmași, în târgurile de sub stăpânirea austriacă, dorința să contribue mai departe la mersul revoluției, care încetase numai pentru guvern, dar sălășluia încă în sufletul tuturor, îl îndeamnă să plece la Constantinopol. Și sosește aici, într'adevăr, către sfârșitul lui Februarie 1849, însoțit doar de către Bălceanu.

Bolliac și Alecu Golescu au rămas la Sibiu.

Aici, pe malul Bosforului, creștea hotărîrea cea mare, din trecut, precum și încrederea în tăria unei oștiri românești, care unită cu oamenii lui Avram Iancu, să aducă pe pământul țării mult visata libertate.

Zadarnic vis însă! Iată-l mereu peregrin, mereu cu toiagul pribegiei alături. In Duminica Paștelui pleacă de la Constantinopol; se îndreaptă către Ardeal, prin Adrianopol mai întâi; apoi o ia pela Negatin, Milanovați, Biserica Albă și ajunge, la 10 Mai, în Panciova.

Dar și aici, șederea nu era tocmai plăcută. Oricând pușcăriile împărătești îl puteau înconjura și transporta în cine

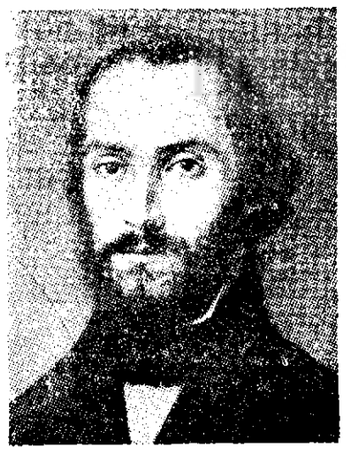

N. BĂLCESCU

știe ce închisoare. Asta ar fi împiedicat pe oricine de la acțiune. Dar Bălcescu nu era omul care să asculte de îndemnul unor imbolduri de viață pașnică și să se ferească de neplăcerile și riscul din partea autorităților.

Se întâlnește cu generalul ungur Pertzel, comandant la granița sârbească, apoi cu Bem, faimosul conducător de oștiri, cu care nădăjduia să-i isgonească pe Ruși din Moldova.

Iar șirul călătoriilor, în serviciul comandat al patriei, nu se termină aici.

Iată-l la Debrețin, apoi la Pesta, unde sosește în ziua de 5 Iunie...

NADEJDEA IN REVOLUȚIA TRANSILVANA

Aprigă creștea voința sa, pusă în slujba unei împăcări a Ungurilor cu Românii. Gândul mai vechi al confederației orientale ,putea să se înfăptuiască acum.

Dar ce folos! Neînțelegerea Ungurilor era oarbă. Pe când însuși Iancu socotea că e bine să le întindă o mână de alianță, câțiva maghiari prind și asasinează mișelește pe căpitanul Buteanu.

Dela cine se mai putea aștepta o apropiere între cele două națiuni?

Și munca diplomatică de până atunci se spulbera în cele patru vânturi.

Omul tare în credința sa, maestru în alcătuirea planurilor de înaltă chibzuință politică, era înfrânt iarăși.

Și poate că un mare ideal al lui se topise când a murmurat aceste cuvinte: „Eu însumi disper și nu mai cred că e chip a împăca aceste ambe nații. Nu poți rezona cu ura, răzbunarea, fanatismul, mândria națională și înverșunarea amândorora; trebue pentru aceasta vreme. Cea mai mare vină e a ungurilor. Acum e târziu. **La fatalité s'accomplira.** Ambele națiii s'au târît una pe alta în *mormânt!*"

Revoluția maghiară se sfarmă prin capitularea de la Villagos, tot așa cum se stinsese și cea din București, în ciocnirea din Dealul Spirei.

RATACIND PRIN MUNȚI, CATRE VIENA

Destinul neîmpăcat al pribegiei îl urmărea cu înverșunare. Se părea că Orșova era punctul terminus al tuturor încercărilor înfrânte. Aici trebuia să afle și despre prăbușirea revoluției ardelene.

Dela Lugoș, unde plecă imediat, se îndreptă spre Caransebeș; aici se despărți de prietenul său Bolliac.

Acum încercă o faptă mai mult decât cutezătoare. Să pătrundă în orașul care nu fusese încă ocupat de armatele rusești, victorioase.

Bălcescu vorbește ostașilor și-i îndeamnă să mai încerce o rezistență; să întâmpine pe Ruși la Poarta de Fier.

Entuziasmul și fierbintea dorință după o mare faptă, dădeau aripi cuvintelor sale, dogoritoare de focul lăuntric. Intreprinderea însă nu a fost primită cu aceeași ardoare de contele Lazăr, conducătorul armatei. Așa că nici măcar n'a isbutit să-l oprească puțin din retragere.

Drumul rătăcitorului revoluționar apucă acum spre Hațeg. La Grădiște, încearcă să treacă munții călare, prin locuri unde cutreerau armiile muscălești și țăranii ridicați împotriva maghiarilor.

Dramatică a fost această parte a rătăcirii prin munții Ardealului, ai acelui Ardeal pe care-l vedea, cu desnădejde, sortit unei robii din care să nu mai poată ești curând. Odată a căzut în mijlocul unui pâlc de cazaci, pe malul Mureșului. „Norocul era numai că sălbatecii fii ai Donului aveau o destul de pronunțată simpatie, între altele, pentru tutun; cunoscând și limba românească, înțelegerea nu fu așa de greu de stabilit. Pentru întâia oară de când este război pe fața pământului, o lulea de tutun sluji drept preț de răscumpărare și prinșii, deveniți liberi, trecură Mureșul a doua zi, cu deplina hotărîre de a nu mai încerca niciodată bunătatea de inimă a ostașilor lui Lüders". (N. Iorga).

Ce a urmat după aceea? Silit să rătăcească prin păduri, să doarmă de multe ori pe pământul gol, prost hrănit, se îmbolnăvește de friguri. Un biet pădurar îl găzduește o lună de zile îngrijindu-l ca pe un frate, așa cum se pricepea, în sfânta și generoasa lui simplicitate.

Călătoria, după însănătoșire, n'o mai putea face în chip obișnuit.

„Am luat trei țărani sau Moți, — spunea mai târziu lui Ghica, — am încărcat trei care mari cu donițe, ne-am spoit cât am putut și ne-am îmbrăcat în zdrențe, ca să semănăm a moți, și am pornit la drum prin țara ungurească, pela Buteni, la Arad".

Desele pricini cu jandarmii îl silise s'o ia, împreună cu tovarășii de exil, pela Lipova, apoi pela Timișoara și pela Semlin.

Dormea pe iarba umedă. Dimineața cutreerau satele, cu marfa aceea simplă, dar aducătoare de tihnă și nesupărare. Tocmai de ceeace aveau ei nevoie.

La Panciova se desparte de Racoviță și de Nenișor. Singur acum, fără „să știe ce nume să dea la otel", aștepta doar să fie arestat. „Intr'o asemenea poziție, altul s'ar fi aruncat în Dunăre. Eu hotărâi a mă arunca pe Dunăre și a mă duce la Viena", — mărturisea el zâmbind.

In sfârșit, capătă, după insistențe lungi, o viză la pașaportul francez cu nume care numai al lui nu era; își rade mustățile, spre a rămâne cu totul necunoscut, și se îmbarcă pe vapor, ca să ajungă la Pesta, iar de acolo să-și urmeze drumul sorocit pentru Viena.

Acum, celălalt drum, către Paris, nu mai apărea anevoios.

Acolo îl aștepta altă muncă, dar mai ales amărăciune multă și chiar suferință din partea prietenilor și a vicleșugurilor omenești *).

*) Note din lucrarea „Viața și opera lui Bălcescu".

COSTA

de N. PAPATANASIU

Nu întâlnirea lui Nikita cu Costa — oricât de surprinzătoare și neașteptată, a fost cheia care a deschis drum ciudatelor întâmplări ce-au urmat, — cum însemna, mai târziu, chiar Nikita Armanu.

Firește, lucrurile s'au arătat în alt *chip — numai în ceeace îl privea pe* Nikita, care nu a fost — de-altfel — decât un martor fără de voe al acelei iubiri, mistuitoare și nestăvilită — între Costa și Lully Văleanu.

Costa o întâlnise pe Lully — însoțită de Anna-Maria — cu multe zile mai înainte, pe puntea debarcaderului, în amurgul atât de îndelung luminos, în golf: ceeace — cu adevărat — a însemnat un fapt hotărîtor pentru Costa — călătorul — și Lully — și chiar pentru Anna-Maria.

Costa la Balcic? Dece nu, la urma urmelor Că l-a aflat la Balcic, ar fi *trebuit să se mire mai puțin decât s'ar fi găsit într'un port*, la Hamburg, în Istanbul — sau la Cairo. Costa, bunul Costa, prietenul lui neasemănat altuia, nu era călătorul celor mai fanteziste itinerarii, ca un erou dintr'un roman de aventuri aproape de necrezut?

Oricum, revederea după atâta vreme — sunt la mijloc câțiva ani, — nu însemna un nod de împrejurări neliniștitoare? Nikita era mai mult emoționat decât turburat; regăsirile cu Costa Dimitriu purtau cu ele neașteptate și neștiute întâmplări, ca o carte din care nu ai citit decât puține pagini.

Aparițiile lui Costa, straniul și tumultuosul Costa, te pregăteau pentru aventură și reportaj senzațional, într'atât omul acesta — cu o biografie care-l îndreptățea pe Nikita ca să-l numească pe Costa: Jack London, — *respira* neprevăzutul.

— Costa, Costa! — îl întâmpina, întotdeauna, Nikita. De unde vii? Spune-mi! Părul tău și grumazul mai păstrează încă mirosul Adriaticei albastre...

— Te 'nșeli și de astă dată, Nikita! Vin din deltă, dragul meu! Din delta Dunării... Am urcat apoi, pe fluviu, încoace. Nu sosesc de pe Adriatica! N'ai ghicit!

Nu ghicea, niciodată, Nikita. Ii scăpa întotdeauna Costa — ca nisipul din pumni, în vultoarea talazelor. Nicicând, n'ar fi știut pe unde călătorește acest vagabond neliniștit — care era Costa — și nici de unde se întorcea, ars de soare și bătutt de vânturi.

— Iar n'ai ghicit, Nikita! — râdea Costa — și fața lui luminoasă strălucea mai tare, poate din chipul cum i se strecura soarele — în părul lui de aur.

Ochii îi sticleau de sub arcadele potopite de sprâncene stufoase, vii — și de un verde neobișnuit și schimbător. Costa avea priviri care nu se plecau, deprinse să sfredelească besnele și ceturile, să înfrunte flacăra soarelui, răsfrânt de ape. Ii rămâneau ochii deschiși și 'n undele mării — din verdele cărora, luminos sau umbrit — adunase în adâncurile lor. Nici pe furtună nu-i închidea, sub plesnetul ploilor.

Făptura lui bine împlinită — era mai înalt decât Nikita — și fața lui mereu cu fruntea ridicată, o frunte deschisă care căuta lumina, — ce apariție de mitologie! — își spunea Nikita — și gândul i *se întorcea spre Ullyse.*

Mâna lui Costa — mereu caldă și deschisă — părea mare. Era o mână care cuprinsese vâsla pe fluviu — și se încordase pe parîme — când se oprea cu vasul la dană, îmbrățișase umerii prietenilor întâmplători dintr'o locantă — într'un port fără nume — sau desmierdase sânii și șoldurile femeilor — din cartierul deochiat — în Cairo.

Mâinile și privirile cuprinzătoare ale lui Costa aveau de povestit — în versiune încă neștiută, — cărțile lui Kipling, Joseph Conrad, London sau Hamsun, laolaltă. Toată literatura care ține de mare, de aventură și neprevăzut, de dragoste și moarte. Purta cu el un mănunchi de istorisiri, care întregiau acel miraj nestatornic — sufletul lui Costa Dimitriu.

Și totuși, nu întâlnirea lui Nikita cu Costa — la Balcic — atât de neașteptată, a fost cheia care a deschis drum ciudatelor împrejurări ce-au urmat.

●

Își sorbea cafeaua, în fața cafenelii lui Mahmud, hotărît să reînceapă vagabondajul, când se ivise — coborînd pe unul din drumurile care șerpuesc la vale — ca o apă — printre muchiile albe — de cretă, — Costa.

Costa, întovărășit de două fete, piratul!

In clipa aceea, râdea sgomotos și ochii cercetau largurile mării, sticlind ca două picuri de apă. Intreg, părea ca o pânză de corabie — *pe care briza o arcuia* spre depărtări. Nările sorbeau mireasma sărată care stăruia dimpreună cu iasma ierburilor de mare. Privirile lui Costa îmbrățișau întreg golful și apele albastre, de parcă ar fi cercetat — dornice — un trup frumos de femee.

— Costa!

A tresărit când s'a auzit chemat. Puțini îl strigau așa pe Costa, cu numele acesta — atât de drag lui. Și-a rupt privirile de priveliștea mării și s'a întors: bănuia — prin preajmă, un prieten.

Prietenii și marea, femeile și plecările — își smulgeau pe rând, adăpostul acesta generos, care era sufletul lui Costa. Fiindcă bunul Costa își trăda prietenii pentru mare — și femeile — ca să pornească într'o călătorie neprevăzută. Uita apoi, de mare — pentru o femee care-l adăsta pe țărm, într'un port — și amâna un drum — de dragul unui prieten scump.

Căuta adesea, un prieten domnic să vorbească despre drumurile ca de labirinth ale vieții lui, despre sbuciumul celei de pe urmă iubiri care-i pustiise sufletul, ori despre unul din acele tărîmuri îndepărtate — înspre care visa să călătorească — bolnav de nostalgii.

●

„Nu știu, dar n'am fost și nu voi fi niciodată fericit, așa cum am bănuit fericirea. Am fost un copil inutil și vârsta aceasta de aur — care e copilăria, nu mi-a lăsat umbra aceea de fericire apusă, rămasă pe sufletul multora — ca o urmă de diamant, pe sticlă. O, dar îmi este așa de greu să scriu aci. Felul de a primi corespondența, mutenia ta eventuală și posibilă, Nikita, incertitudinea existenței tale materiale, în București... Poate chiar, aceste rânduri nici nu te vor găsi și te vor aștepta, între hârtii prăfuite, zile și săptămâni!

Am cerut vieții mult mai mult decât meritam și decât puteam face eu însumi.

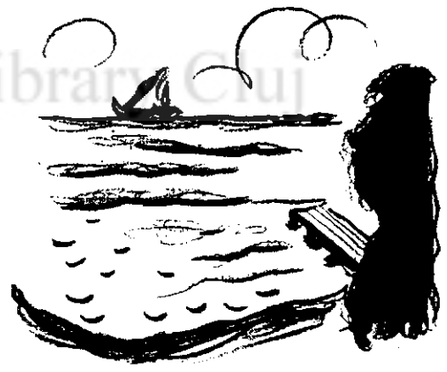

Destinul mi-a impus (ce grozav de tragic e acest categoric al destinului!) — într'un fel stupid, un mers sinuos și m'a făcut să pierd, de mult, sensul liniei drepte în viață. Ceeace e mai ciudat, Nikita, e că am presimțit odinioară — acest final de adolescență. Mi se spunea că va fi, desigur, înălțarea pe ultimul potențial al visătoriei. Pentru mine, finalul adolescenței, a fost un crepuscul".

(O scrisoare sosită din Constanța, într'un răstimp când Costa, revenit în țară, expusese într'un pavilion — la Cazino — **încrustările lui în lemn**, cu peisagii îndepărtate).

„Eu niciodată n'am fost mai singur decât acum. Desigur, fiecare din noi vietuește acel roman stupid și tragic al destinului. Al meu e însă cumplit.

Nu căuta în viață vre-o cheie a porților fericirii. Nu există o vorbă sau vre-o vrajă puternică și adevărată. In viață, mergi pe o cale dreaptă sau îndoită. Mereu înainte, spre un acelaș final ironic. Când ajungi să fii singur, observi răspântia și alegi.

Sunt două căi de-ales: viața adevărată — care e cea mai bogată în nefericiri și viața falsă, Nikita. Intemeiază-ți viața iubind oamenii, viul, lumea. Singura putință de satisfacere psihologică integrală. Dar iubește adevărat, intens. Viața e prea scurtă — ca să te temi de ceva. Nu spun asta din cinism. E umanizarea ultimă posibilă, întreagă.

Aștept un fel de răspuns. Nici un răspuns — e totuși un răspuns".

(Rânduri pe care Nikita le aflase, adăstându-l de săptămâni, la redacție. Se 'ntorcea dintr'o fugă de lume, cum spunea el, dimpreună cu Ica. Pe-atunci, Costa se afla la Gibraltar, bătut de gândul înrolării în legiunea străină. I-a mărturisit — mai apoi — într'o altă scrisoare. Nikita i-a răspuns pe loc, îndoindu-se că plicul îl va mai afla acolo, în pragul Oceanului. L-a ajuns tocmai la Oran).

„Reîncepem negustoria vorbelor, Nikita. Schimb.

Astea-s scrisorile. Ultima ta epistolă mi-a pus una din cele mai surprinzătoare întrebări. Aceea a destinului.

Socoteam că — poate — e mai bine să tac. De-aceea nu am grăbit răspunsul. Să faci din viața ta interioară svon de epistolă — e ca și cum ai încerca să n'ai nimic care să fie numai și numai al tău, un secret al ei, un imaginabil ideal. De-aceea, am tăcut. Nu-mi plac confesiunile referitoare la Costa cel integral, adevărat — această meduză sau monstru psihologic — care și-a întemeiat un castel sufletesc pe talaze. De-aceea am tăcut, ți-o repet.

Și-adeseori, când încercam să-mi aduc aminte că totuși trebuia să-ți răspund, scrisoarea rămânea neisprăvită — cu cele câteva rânduri începute — și apoi șterse, ca nefiind ale mele, ca nevorbind despre mine. Și totuși, îți scriu. Vezi, o epistolă în care slova e înșirată egal, liniștită ca o apă de lac, anume, poate, ca să nu trădeze marea neliniște a destinului meu.

Crede-mă, o spun cu amărăciune, cu lacrimi și sânge, că sânt nefericit — fără s'o fi meritat. Am gonit după fericire. Ca și tine. Acesta e leit motivul propriilor noastre existențe. E motivarea prieteniei noastre, adevărata ei motivare, reală nu metafizică.

Mie mi-e teamă s'o scriu, n'am găsit în viață alter-ego-ul meu psihologic — numește-l dacă vrei: iubire — și dacă totuși l-am găsit cândva, e așa de mult de-atunci — că nu îndrăznesc s'o cred pentru mine — că a fost totuși altceva decât o închipuire.

O fată mi-a scris, mai de mult, o scrisoare extrem de puțin măgulitoare pentru mine, plină de ironie și chiar sarcasm. M'a făcut laș. Ea nu era adevăratul meu alter-ego, dar era stimulentul meu, toxina mea necesară — și prietenia ei, prietenia ei unică — plină de sinusoide și prăbușiri, era pentru Costa cocaina lui — doza necesară pentru a fi „el", cel adevărat, nu el — cel de-acum.

Altădată, mai multe vorbe pentru vorbele tale".

Epistola aceasta venise aproape după un an de zile, când Nikita nu mai adăsta vre-o veste dela Costa. Poate că, totuși, o scrisese pe loc — ca s'o asvârle la cutie, mult mai târziu. Știa despre el, vag, unele lucruri. O femee, alături de care Costa desfășurase toate pânzele corăbiei lui, într'o croazieră pe Mediterana.

In cutter-ul care-i purta spre deltă, el a evocat — cu ochii arși de amintiri, pe Elsa Gold, făptura aceea ciudată, poate mai mult decât frumoasă. „Fascinantă, dacă vrei, Nikita, de fascinația aceea a femeilor nu deplin frumoase, dar stranii în întregul lor". I-a istorisit scena întâlnirii lor: el, fără de nici un căpătâi, la Alicante, pe cheiu, căutând largurile mării, printre catarge și vase. Elsa Gold se îndrepta spre țărm, într'o luntre, desprinsă atunci de-un yacht alb, abia ancorat în radă. Pe cheiu, li s'au încrucișat privirile. Din luntre, coborîse o femee sveltă, împlinită din linii prelungi, într'o rochie albastră — care-i mulă — ca'ntr'o îmbrățișare strânsă, trupul de regină. Arămiul roșcat — îngemănat cu șuvițe de aur — al părului, se închipuia într'o revărsare a buclelor, până pe umeri, în volute și învăluiri. Ochii ei cenușii — cu schimbătoare și umbrite ape verzi, aveau o liniște stăruitoare în priviri, care dăoga farmecului ei — un nelămurit element de vrajă. Pe când luntrea se'ndrepta spre yacht, ea s'a apropiat și l-a întrebat în franțuzește: — Ce faci aici? — Caut un vapor să mă întorc în țară, tocmai în răsărit! — i-a răspuns, ușor uimit — mai puțin de împrejurare, cât tresărind la auzul acelui glas — căruia nu-i putea afla — pe loc — o asemănare cu un instrument muzical.

Pășind alături unul de altul, prin orașul cosmopolit, sgomotos, prea sonor, ca toate porturile Mediteranei, Elsa Gold i-a vorbit. Despre ea foarte puțin. Ceeace — mai ales — voia să-i mărturisească — era acest nou isvor de fericire — care i s'a deschis în suflet, odată cu neașteptata lor întâlnire. Nu știe dacă va însemna pentru el fericirea. Visa să afle cândva, pe omul acesta crescut într'un port, la înfrățirea drumurilor mării și ale oamenilor de toate rasele, — pe omul acesta care a îndrăgit marea îmbrățișând cine știe ce dig ros de talaze — ori apele cenușii — în hulă — în larg...

„Am fost amanți adevărați, eu și Elsa Gold. Ne-am găsit pe înălțimile amețitoare ale dragostei. Ea avea degete lungi și subțiri, făcute anume pentru desmierdare. Dar, hotărît, Elsa Gold era una din acele femei a căror iubire are acelaș efect cu al băuturilor tari, o beție cumplită dar trecătoare ,scurtă".

„Ea viețuește acum, cine știe cărei tragedii de iubire, dacă cumva — în sufletul ei — o dragoste face să vibreze și acele coarde armonice mai îndepărtate de tremurul grav și generos al glasului unic al iubirii: notele suave ale nostalgiei ori cele din ce în ce mai acute — ale disperării".

(Fragment inedit din romanul DELIORMAN, care va apare în sezonul literar de toamnă, la *„Cugetarea"*).

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938